Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Серлало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 7 АПРЕЛЬ, 1988 ШУ. ★ № 42 (7545). ★ Мах 3 кеп.

М. С. Горбачев Ташкенте кхачар

6 апреле КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев Москвера Ташкенте вахав.

* * *

Цу дийнахье а Афганистана Республика Президентаца, НДПА ЦК Генеральни секретараца Наджибуллаца вIашагIкхетара Ташкенте кхаьчав КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев.

Аэродроме цунна накъабаьхкабар Узбекистана КП ЦК хьалхара секретарь Р. Н. Нишанов, Узбекски ССР Министрий Совета председатель Г. Х. Кадыров, Узбекистана КП ЦК бюро членаш, кхыбола новкъостий.

* * *

6 апреле КПСС ЦК Генеральни секретараца М. С. Горбачевца вIашагIкхетара Ташкенте кхаьчав Афганистана Республика Президент, НДПА ЦК Генеральни секретарь Наджибулла.

Аэродроме цунна накъабаьхкабар Р. Н. Нишанов, Г. Х. Кадыров, кхыбола официальни нах.

Цу цхьан ханна Кабулера Ташкенте кхаьчав КПСС ЦК Политбюро член, СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министр Э. А. Шеварднадзе.

(ТАСС).

Яхъа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Шоай таронашкеи кхоачамашкеи хьежжа доккхий социалистически декхараш тIаийцар Грозненски экспериментально - механически завода болхлоша шийтталагIча пятилетка кхоалагIча шера план ханал хьалха кхоачашъяра. Уж толаме кхоачаш а деш, XIX Ерригсоюзни партийни конференци хьаеллача денна дика къахьегама совгIат кийчдара шерра социалистически яхь йоаржаьча цар дерригача технико-экономически хьокхамий кхаь бетта плани тIаийца доккхий социалистически декхараши тIехкхоачашдаьд. Продукци маьхалъяккхара хьалхарча квартала план, шоай потребителашта продукци лоаттаяра договорни декхараш а тIехьа дIалаьрхIача, толаме кхоачашъяьй завода коллективо. Товарни продукци арахецара кхаь бетта план 104,6 процент кхоачаш а яь, заданел совгIа 41 эзар сома маьха продукци арахийцай цо. Соахка хьалхарча квартале арахийцачул 6,3 процент дукхагIа я укх шера цу юкъа арахийца товарни продукци.

Деша дай бац

ШийтталагIча пятилетка кхоалагIча шера план ханал хьалха кхоачашъяра, XIX Ерригсоюзни партийни конференцена сийленца накъабахара доккхий декхараш тIаийцад «Чеченингушпромстройматериалы» яхача производственни объединенена чуйоагIача Грозненски шоллагIча гIишлон материалий комбината болхлоша, инженерно-технически болхлоша, гIулакхерча наха. ДIадахача шерашка хадданза тIехьаюсаш хьаенача комбината болх тоалургба аьнна хеташ дар укх шера самофинансированеи йиззача хозрасчетеи кердача системага а яьнна, из болх бе йолаяларца. Цхьабакъда, хIанзалца хьа хувцаденна хIама дац. ДIабахача кхаь бетта баьча балха итогаша хьахьокхачох комбината болхлой шоай деша дай хиннабац. ТIаийца декхараш меттел, паччахьалкхен планах а лоархIабац уж. Хьалхарча квартале ара ца хецаш йисай 900 эзар етта кирпишк. Шоай потребителашта продукци лоаттаяра дола договорни декхараш а 98,5 процент мара кхоачашдаьдац цар. Шоай смежникашка цар дIа ца кхоачийташ йисай 630 эзар кирпишк.

Иштта лоархIаяц комбината коллектив къахьегама овсарле лакхъяра, паччахьалкхенна пайда бара, арахецача продукцега дIабода мах лохбара паччахьалкхен планах. Низткъа кхоачашъяьй цо товарни продукци хьаяра кхаь бетта план.

Предприятерча пхе цехах цаI мара яц паччахьалкхен планах лоархIаеш. Укх шера къаьстта во болх а тIаийца декхараш кхоачаш цадарал совгIа, оттаяь план дакъалц дукха паччахьалкхен декхараш тIадуса я Мугушев Ахьмад-Хан, Ташухаджиев Джамалди, Улхаев Майрбек, Малышенко Сергей керте латтача цехий коллективаш.

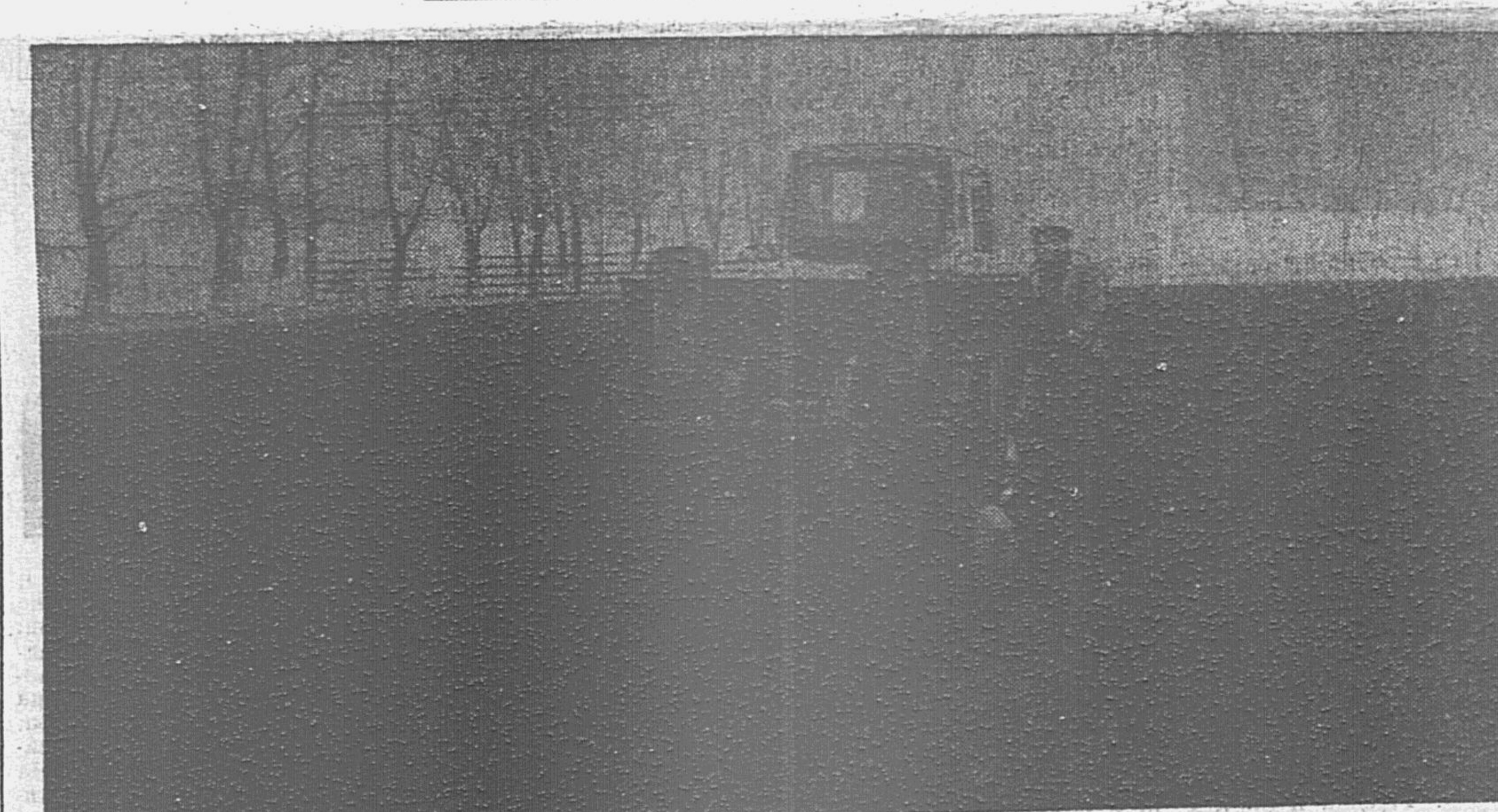
БIаьстан балхаш

Екхан этта денача хIара дийнахьа ха зехьа ца йоаеш, чуйнна кхашкара балхаш деш ба Назрановски районерча «Экажевский» совхоза механизатораш. Укх деношка цар керттердарех декхар да дикагIйолча агротехнически ханашка коартол а кхыйола культураш а дIайийна яхар. Цу гIулакха шоашта тIалатта бехктокхам дика кхетабу совхоза кхаш леладераша.

Совхозе эггара хьалха укх шера ший агрегат кхашка араяьккхарех ва йоккха опыт йола, дуккхача шерашка цу боахаме болх беш вола механизатор Бузуртанов Махьмад - Гири. ВIалла а ца соцаш болх беш коартолаш дIаювш йоалл Махьмад-Гире агрегат. ХIара гектара тIара укх шера 125 центнер коартол яккха езаш я совхоза план, цхьабакъда хьалхалаттача механизатораша дош деннад гектара тIара 150 центнерал кIезгагIа хьувкъам боаккхаргбац шоаш, аьнна. Механизаторий дош чIоагIа хургхиларах теша догдоагIа, хIана аьлча тахханара цар гIулакхаш дика леландаь, шоаш хьа мел дер цар гIулакхах дог а лазаш дендаь.

М.-Г. Бузуртанов санна шоай низах бIубенна къахьегащ ба цун новкъостий а.





СУРТАШ ТIА: механизатор Бузуртанов Махьмад-Гирии цун агрегати.

Р. АУШЕВА сурташ.

16 апреле — коммунистически субботник

Кхояьча материалий чотагIа

Нохч - ГIалгIай «Силуэт» яхача производственни текстильно-галантерейни объединене болхлоша, инженерно - технически болхлоша, гIулакхерча наха цаI санна массава а балха аравала лаьрхIад В. И. Ленин ваь 118 шу дузача цIейна хетадаь Ерригсоюзни коммунистически субботник долча дийнахьа. Цига веррига а дакъа лоацаш хургва ши эзар совгIа саг. Царех 1600 болхло керттерча производстве массазарча шоай балха моттигашка кхыча деношкарчул дуккха овсарегIа къахьегаш хургва. Кхояьча бийдала чотагIа болх беш хургья хIамаш тегарий, трикотажникий пхи бригада, Ленински коммунистически субботник долча дийнахьа цар арахецаргья пхийтта эзар сома маьха тайп-тайпара продукци. ХIаьта объединене берригача болхлоша 16 апреле хьаергья кховзткъа эзар сом мах бола товарни продукци. Из хул дийнахьарча нормагIа лаьрхIачул итт эзар сома маьха дукхагIа.

Городерча улицашка, иштта объединене цехашка, филиалашка лостам беш хургва керттерча производстве къахьегаш воаца 400 саг. Царех ткъаь саго болх бергба объединене общежити хьалъеча, итт саг хургва гаьнаш, кIотарагаш дIайогIааш. «ЦIеча шоатдийнахьа» цар дIайогIаргья 300-нел чухьнахьа йоацаш йола ган кIотарги.

К. БАШИРОВ.

Хьинаре къахьегаргда

«ЦIеча субботнике» 350 саго дакъалоацаргда Ачхой-Мартановски района «Орджоникидзевский» совхозе. Царех 80 саг совхоза ков тоадеш, юхебисараш шо-шоай балха моттиге къахьегаш хургба.

Цу дийнахьа 30 гектара тIа баьцадаараш дIадуврга, 65 гектара сомий беша молхаш тохаргья, 2 гектара тIа гаьнаш йогIаргья. Конторана хьалхашкара салоIа сквер тоаяьяккха лаьрхIад.

Хьайбаш леладераш цу дийнахьа» 650 килограмм шура яккха чIоагIо яьй.

Субботнике даьккха 700 сом — машара фонде дIачулургда орджоникидзевцаша.

* * *

В. И. Ленин ваь 118 шу дузача денна хетадаьча коммунистически субботнике дакъа лаца кийчлуш ба Ачхой-Мартановски райбыткомбината болхлой.

— Ленински субботник дика къахьегарца белгалдоаккхаргда оаха, — яхаш дувц комбината парторганизаце секретара Ахматова Дулжаса. Цу дийнахьа бытовиккий коллектив хIара денна арахецачул 200 сома совгIа дукхагIа продукци арахеца лерхIаш я.

КIезига гIулакхаш хургдац кхалнаха де а. Цар быткомбината ков, цехаш, кабинеташ цIенъергья, гаьнашта кIир тохаргья.

«ЦIеча шоатдийнахьа» даьккха 300 сом пятилетка Фонде дIачудала лаьрхIад бытовикаша.

В. КУРБАНОВ.

ТАХАН А ХЬАЛХА БА УЖ

Л. Ф. Толмачевас кулгалдеча XIX партсъезда цIерагIча колхоза № 2 шурий-товарни ферма коллективах дикадар кIезига яздаьдац. хIана аьлча цун опыт хьайбаш леладерашта йовза езаш а цар шоай балха юкъейоалае мегаргйолаш а йоландаь. Районе меттел, республике а из коллектив социалистически яхье хьалхле лелаеш хьайоагIа. Хьайбаш леладерий хьалаш вокхарел дикагIа деце а, еррига таронаш оарцагIъяьха къахьег цар хьайбай дозал лакхдеш, хьайоаккха продукци дикагIа хилийта гIерташ.

Из гуш да дIадахача шера итогашкеи укх шера карагIдаьнначунгеи хьежача. Соахка 1500 тонн шура яккха езаш яр. Коллективо 50 тонн дукхагIа шура яккха дош делар. Шу кхоачаделча гучадаьлар, шоай декхараш а денна дош а ферма болхлоша тIехкхоачашдаьлга. Дика дегIаденнад ферме шура яккхара гIулакх. ХIара беттача Iаттагара 3888 килограмм шура яьккхай, планал 488 килограмм дукхагIа. ТIаийцача социалистически декхарал 388 килограмм дукхагIа а я из.

ТIатеIIа къахьег хьайбаш леладераша доахан дебадеш. ДIадахача шера хIара 100 Iатта тIехьа 98 Iасилг хьалкхедаьд. ТIехкхоачашъю Iаьдалга шура йохкара план а. Соахка хьалхарча сортах 89,7 процента шура ехкай. Цхьа центнер шура йоаккхаш дIадаха ахча 25 соми 95 кепиги да.

Ферме кхом бу йолаш йолча аьла, концентраташта. Дийнахьа тIакхета дозал 561 грамм хилар, план 450 грамм йолча. Iай хIара беттача Iаттагара 9 — 10 килограмм шура йоаккхар, аьхкий 11 — 12 килограмм.

Дика дIадоладаьд ферма коллективо ер шу а. Март бутт юкъеболаш 410 тонн шура ехкаяр цо паччахьалкхенга. Из шера хила езачох 24,9 центнер я. ХIара кхоабача Iаттагара дийнахьа йоаккха шура 11,4 килограмм я. Районе кхы цхьаькха боахам бац цу тайпара хьокхамаш долаш.

Районе яьржача социалистически яхье хьалха я колхозера ялх доярка.

И. ВОЛГИН.

• Доакъар кийчдара — терко

НИЙСА НИКЪ КОРАБАЬБ

Соахка 110 гектара тIа доакъара свеклаш дIайийра Надтеречни района «Новогорский» совхозе. ХIаьта план 3 эзар тонн йолаш чуйийцар 11829 тонн! Цу гIулакхо боахама 168 эзар сом цIена пайда бир.

Из толам баккха вIаштIехьдалийтача таронех дувцаш, совхоза керттерча экономиста Алхазуров Абубакара аьлар:

— ГIулакх мишта аьлча, дIаювшшехьа а доакъара свеклаш подрядагIа лелае Хасуев Iале, Хасуев Хьусена, Бихоев Ризвана кулгалдеча кхаь звенос дIайийцар: хьалхарчо — 60, шоллагIчо — 35, кхоалагIчо — 15 гектар. Совхоза администрацеца оттаяьча договорага хьежжа, из культура кхеяра мел эшар делар наха. ХIаьта шоаш хьадаьр мара шоашта кхоачаргдоацалга ховш, низ дIакхоачар деш къахьийгар диззача шера. Цу гIулакхо далийтад из беркат.

Эггара дукхагIа хьувкъам — хIара гектара тIара 116,3 тонн свеклаш — Хачуев Хьусена чуйийцар, хIаьта Хасуев Iале — 102,5 тонн, Бихоев Ризвана — 96 тонн. КарагIдаьнначунга хьежжа хилар тIеххьара йийца ахча а. Масала, доакъара свеклаш кхееш а чуэцаш а болх баьча ворхI бетта авансах денна 880 сом доацаш, Хьусена звенорча хIара сага тIеххьара итог йича 5900 сом делар, Iалена — 5348 сом, Ризвана — 3602 сом. Оасар деча хана дешархой а кхыбола нах а оарцагIбоахар цар. Оттадаьча договорага хьежжа, шоай алапе фондера царна дIатийна ахча дIадаьккхачул тIехьагIа хьахиннар да из.

Цар кхеяьча доакъара свеклай чотагIа, соахка хIара боахама, хIара хьайбана Iалашдаьр 40 центнер гаргга доакъара единица хилар. Цу гIулакхо таро елар совхоза доакъарца кIезига кхоачам баьча боахамашта новкъостал де.

Шоай хьайбай хьашташ кхоачашдара 1500 тонн мара доакъара свеклаш эшац. Цудухьа, укх шера 50 гектара тIа мара дIаювргйолаш яц из культура. Моша доакъар, йол дукхагIа кийчъе йиш хургйолаш вокх лаьттан тIа кенаца цхьана горох дIаювргйолаш я.

Шерра боаржабаьб хIанз уж культураш дIаера болх. Къаьстта дика къахьег подрядагIа доакъара культураш кхееча Гидизов ХIарона кулгалдеча звенора Баштаров ТIурен Банжаев Мовлен. Балха ши норма ца еш ди дIадахийтац цар. Хьадерма хулла дикагIа де а гIерт. Лакхе дийццача тайпара, подрядагIа болх беш доландаь, тамаш е езаш хIама а дац из.

ХIанзле 60 гектара тIа дIайийнай цу звене кенаца горох. Вешта из еррига а 120 гектара тIа хургья. Цул тIехьагIа люцерна, тIаккха силоса хьажкIаш дIае йолаергья. Хьалхарча культуро 250 гектар лаьтта дIалоацаргда, шоллагIчо — 300 гектар.

Царел совгIа доакъара лаьрхIа соахка 160 гектара тIа дIадийна кIа, 60 гектар мукх, 30 гектар рожь кхееш я боахаме.

Уж еррига культураш дика хьувкъаргхиларах теш совхоза кулгалхой. ХIана аьлча, агротехнико дIа ма дехха ший ханнахьа аьха, удобренешца хьаьндаь дика кийчдаьд доакъара культураш дIайийнна а дIаювргйола а лаьтта.

Укх шера, концентрированни дер доацаш, хIара хьайбана лаьрхIа 25 центнер доакъар Iалащде дага ба цу боахаме. Дагалаьцар чакхдоаккхаргхиларах тийша а ба.

М. ХАМАТХАНОВ.

СОВГIАТ ДIАДЕЛАР

Вай респбулике дика довзаш да «Гвардейский» яхача откормочни совхоза коллектива толамаш. Надтеречни районе дикагIа болча боахамех цаI ба из. Масала, соахка паччахьалкхенга цар дехкар 934 тонн дулх — из планал дикка дукхагIа хул. Совхоза хинна цIена пайда цхьа миллиони 605 эзари сом ба.

ЦIенхаштта теркам тIаухийт укхаза социально-культурни гIишлош хьалъеча а. Иштта, дукха ха йоаццаш 21 дезал кердача квартирашка баха хайшар, хIаьта 16 дезал тахан-кхоана яхар санна квартираш хьаэцаргйолаш ба.

Уж деррига толамаш теркал а деш, 1987 шера балха итогех Ерригсоюзни социалистически яхье котъяьннарг лаьрхIай совхоза коллектив, социально - экономически дегIаахара 1987 шера Паччахьалкхен план кхоачашъярах КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара тела ЦIе байракх хьожаяьй цунна, СССР ВДНХ Ерригсоюзни сийлен Улга тIа а йоаккхаш.

Самардийнахьа торжественни хьале из доккха совгIат совхоза коллективана дIаделар КПСС обкома бюро члена, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатела Х. Х. Бокова. Цо боахама къахьегамхой дег тIара даькъала бийцар къахьегаме доккхий толамаш карагIдувларца, Кхачан программа кхоачашъеча кхы дIахо а дика гIулакхаш карагIдувлар ловш ловца баьккхар.

Деза совгIат дIаэцаш совхоза директора А. Г. Завгаева доккха баркал аьлар партена, правительствана, шоай къахьегама иштта лакха мах барах, дош делар дIахо йодача хана «Гвардейский» яхача совхозо дIайолаяь темпаш лох ца йолийташ къахьега.

Собране къамаьлаш дир хьакхарч кхоабача ферма бригадира М. Кирноса, вокхкагIволча скотника Х. Насуханова, баьцадаараш кхедеча бригадай кугалхоша В. Митаевеи С. Шабиевеи, халкъа депутатий Гвардейски юрта Совета председатела Х. Межидова.

XIX Ерригсоюзни партийни конференце сийна совхоза коллектива лаьрхIад 1988 шера плани социалистически декхараши ханал хьалха кхоачашде, юрта культура ЦIа эксплуатаце дIадала, 1000 квадратни метр йола нах баха цIенош хьалде.

Совхоза къахьегамхой йиллача ханал хьалха лоархIабаьб хьалхарча квартала заданех, паччахьалкхенга кхы тIа а 400 центнер дулх дехкад. Хьинаре къахьегаш ба баьцадаараш кхедераш а — цар лаьрхIад бIаьстан балхаш 25 апреле йистедаха.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета бархIлагIа сесси хьаелларах

Кхоана, 1988 шера 8 апреле, Iуйрийна итт сахьат даьлча КПСС политически просвещене ЦIагIа ший болх дIаболабергба бархIазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета бархIлагIча сессе.

Депутаташта регистраци ергья Iуйрийна 8 сахьат даьлча денз КПСС обкома политически просвещене ЦIагIа.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссешка

Плановo - бюджетни комиссеи, хIаьта иштта промышленностах, транспортах, бувзамах йолча комиссеи цхьана хиннача заседане хьежар «Производства эффективность лакхъяр духьа промышленноста объединенеш, предприятеш, организацеш, иштта халкъа боахама кхыдола доакъош шин, кхаь смена балха режимага дахарах» бола 1987 шера 12 феврале арабаьнна КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС соцам кхоачашбара хьакъехьа г. Грознерча советски а боахамий а органаша беча балхах долча дешага.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссеша белгалдаьккхад, г. Грознерча советски а боахамий а органаша из соцам кхоачашбара тIадерзадаь цхьадола де дезараш кхоачащделга.

Дуккха сменегIа болх бечарна эшаш дола хьалаш хьадар духьа гIулакх деча сферан социально - культурни доакъойн балха перестройка яра хьакъехьа мероприятеш чакхйоах. Къахьегама коллективай предложенеш теркал а еш Старопромысловски района дуккхача предприятешка заказий истолаш юкъедоаладаьд, болх беш я ши дежурни тика. г. Грознерча деша даха йоацача берий 24 учреждене кIира ялх дийнахьа болх бу, царех 14 учреждене дийнахьи буси бераш леладу группаш я.

«Грознефтеоргсинтез» яхача объединене, «Грозэнерго» РЭУ производственни предприятешкара буфеташ 20 сахьат дахьа болх бу. Белгалдаьхна мероприятеш кхоачашъеш 34 процент промышленни предприятеш сменни балха режимага яха вIаштIехькхетара хIаьта цо производствени эффективность лакхьяра новкъостал ду. Масала 1987 шера промышленни продукци тIахьара бода 3,3 процент дегIабенаб, къахьегама овсарле 3,9 процент лакхъеннай. Сменноста коэффициент лакхагIа йолаш болх бу Грозненски швейни производственни объединене, «Терек» ПМДО, кондитерски фабрика. Динахьеи буси болх бу «Грознефтеоргсинтез» яхача объединене, «Грозэнерго» РЭУ предприятеша.

Объединенеш, предприятеш сменни балха режимага яхара хьакъехьарча г. Грознерча советски а боахамий а органий балха цIенхаштта дола кхоачамбоацараш да. Халкъа депутатий городской, цхьайолча районни Советий исполкомаша цу деша хьакъехьара тIанийца решенеш, оттаяь мероприятеш ханнахьа кхоачашъяра тIехьара промышленни предприятей, гIулакх дара сфера организацей къаьсттача кулгалхошкара доагIар хьадех.

1987 шера шоллагIча, кхоалагIча сменагIа къахьегача болхлой удельни дозал 1986 шераца нийсдича цхьа процент тIакхийттад, хIаьта из ерригача промышленно-производственни персоналага диллача 23 процент хул. Промышленносте фондоотдача лохлуш латт, иштта лоха я оборудоване сменноста коэффициент, къаьстта лакха овсарле йолчар.

Къаьсттача предприятешка болхлой кIезига йоакхою, царна кхыметтел лоадам боаца бытови хьалаш хьадац, бийсана болх бечар хIама даа таро хургйола гIулакхаш вIаштIехьдахац.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссе г. Грознерча хьалха депутатий городской а районни а исполкомаш хьалхадаьккхад 1987 шера 12 феврале арабаьннача партин правительстван соцам кхочушбеш белгалдаьхна промышленни объединенеш, предприятеш хьалха лаьцна ... къаьстта тергам ... сменагIа къахьегарга дахара балхаш боарам лакхбелга.

XIX ЕРРИГСОЮЗНИ ПАРТКОНФЕРЕНЦЕНА НАКЪАДОЛХАШ

ХАНО ДІАДЕХАР

КПСС XIX конференцена сийленца накъабахара кийчо еш ба Назрановски трикотажни фабрика болхлой

«Къахьегама коллективайи производстве хьалхалаттарийи КПСС XIX Ерригсоюзни конференцена накъабахара хьакъехьарча инициативах» парте ЦК соцам тІа белгалдаьккхад, конференцена кийчо яр парте а халкъа а вахаре эггара лоархІамегІа дола политически гІулакхи шийтталагІча пятилетка заданеш толаме кхоачашъяра яхье баьннача къахьегамхошта эггара бехктокхамегІа йола хан хилар. Вай мехка шерра перестройка яржаш латтача хана, дукхагІйола промышленни предприятеш самофинансированен йиззача хозрасчетен системага яьнна болх бе йолаеннача хана, керттердар да хІаране шийгара дІадехарга хьежжа болх бар, хІара дийнахьа боаггІача боарамагІа из дІабахийтар, бухсоццаш хьада хулаш дар дукхагІа хилийтар.

Цу лостамагІа шоай низ кхоачар деш ба Назрановски трикотажни фабрика хІамаш тегараш, инженерно-техническн болхлой, гІулакхера нах. Цхьабакъда, укх тІеххьарча шерашка хадданза тІехьаюсаш, дукха паччахьалкхен декхар тІадусаш, брак йола продукци арахецарах дукха зе деш, договорни декхарех хилийта деза кІадаш, кхыйола бийдал поставщикаша ца лоаттаярах массехк шера ах-астагІа лелхаш къахьегаш хьаенача фабрика коллективана тахан хьалхашка эттар доккхен бехктокхамен декхар да. ХІаьта а болхлой дог тийша ба уж толамца кхоачашдулургхиларах.

Ерригсоюзни партийни конференци хьаеллаш пятилетка хьалхарча кхаь шера план кхоачашъе дош деннад фабрикерча кховзткъа гарггача мотористка. Цар опыт шерра йоаржаярах, дукхагІа хулаш латт уж санна барий мугІараш. Кердача экономически реформа хьалашка болх бе доладаларца дувзаденна хьахул болхлой инициативаш, керда уйлаш, дикагІа къахьега гІерталга.

Беррига советски нах санна, чІоагІа дегаш гІоздаьнна накъаболх наьсархой Ерригсоюзни партийни конференцена.

ПЕРЕСТРОЙКА НАЬКЪАГІА

Вай мехка шерра яржаш йоагІача перестройке цар мишта дакъа лоац, XIX Ерригсоюзни партийни конференцена сийленца накъабахара цар деш дар фуд хара массехк хаттар дир трикотажникашка тха корреспонденташа:

1. Мишта кхетаю оаш перестройка?

2. Шун коллективе малагІа хувцамаш даьд цо?

3. Шоана хетачогІа перестройкана баргал еттар фуд?

4. Хулаш латтача дикача хувцамашта новкъарле еш дараш мишта дІадоахалургда?

5. Перестройке хьалха а латташ, дукккхачарна балха тІа хьокхам тела нах малаш ба?

6. Нагахьа санна XIX Ерригсоюзни партийни конференце дакъа лоацаш хьо хилча, малагІча проблемех дувцаргдар Іа?

ЦУ ХАТТАРАШТА ЖОП ЛУ:

ХІамаш тегача цхьоалагІча цеха мастера ДЖАНДАРОВА Сельжан Хасоевнас.



1. Мишта кхетаю аз перестройка? Цунца дувзаденна тха фабрике дукха дика хІамаш хилар лов сона. ХІанз укх сахьате фабрикана эшаш дараш дукха да. Из болх бе йолаелча денз ца яь йола капитальни ремонт я чакхъяккха езаш. ХІанз фабрике пайда а ца эцаш латташ майдаш я. Бахача наха чІоагІа хоатташ дола тІехьанахьа дувхаду пазата барзкъаш хийцца хьаде йиш йолаш дар цига. Цу даькъе тхона новкъостал эш лакхе латтача партийнии советскии органашкара. Цхьа дезал санна барт-цхьоагІо йолаш къахьегаш ба трикотажникаш. Иштта болх беча царна лерттІа къахьегамен бытовии хьалаш Іалашде, культурно салоІаргдола гІулакх вІаштІехьдаккха деза. Тха фабрика болхлошта чІоагІа эш чуІе фусамаш, берий бешамаш, пионерски лагераш, профилактореш.

2. Перестройка йолаелча денз кІезиг-дукха хувцамаш хиннад тха коллективе а. ДукхагІбола нах дикагІа болх бе, продукцега дІаухар кходе баьннаб.

ХІаьта а тхона юкъе нийслу къаьнача ІаьдалагІа баха а болх бе а гІерташ бараш, шоашта хьацар а ца доаккхаш, мамогга дукхагІа хІамилг яккха гІертараш. Экономически реформа хьалашка болх беча къаьстта доккха зе ду цу тайпарча наха фабрикана, тІехьаюсачара хьалйоалалургьяц из царна никъ ца бехке. ХІанз из де гІерт тхо. Болх тесса а беш, общественни рузкъана тІакхувдараштa коллективе моттиг йоацилга дІахайтад.

3. Тха коллективана карагІдувлача дикадарех лаьца дувца дукха дар са. Уж тхогара дІадаха цхьаккха валлац. Цхьабакъда, перестройкана баргал етта гІулакхаш хІанз а кІезига дац. Цу даькъе хьалхарча плане латт къахьегамен технологически дисциплина во хилар. Сона хетаргахьа, дисциплина телхаерашка хІаране юхь духьал дІаала деза коллективе царна моттиг йоацалга. Предприяте кулгалхочунна, партийнии профсоюзнии организацешта хьалхашка болх бу алийта гІерташ, доккхий къамаьлаш деш бола бригадираш, инженерно-технически болхлой кІезига бац тха фабрике. Цар тахан цІераш яхац аз, ер мугІараш Іодийшачул тІехьагІа уж дешаш хьанна доагІаш да цар кхетадар дог доахаш.

Тха бехкагІа доацаш а бахьанаш нийслу болх тІехьатетташ. Тхо ийдархой хьаштащ кхоачашде гІертарах хІама хилац, поставщикаша эшшача артикулех а бесах а дола кІадаш лоаттадеш ца хилча. Цхьабакъда, уж хІанз а сомабаьннабац. Цар вІалла теркал диц тхо. Кердача хьалашка болх беча хана цхьаккха дича а ла мегаргдолаш гІулакх дац из.

4. Тха балха тІа новкъарле еш дола гІулакхаш дІадахара тхоай низ кхоачар ду оаха, къаьстта самофинансированен йиззача хозрасчетен системага даьлча денз. Тха цехе меттел, ерригача фабрике къахьегаш дукха ба берашха кхийна мехкарий. Юкъера школа е СПТУ-27 чакхъяьккха ба уж. Царна тІачІоагІбаь хьехамчаш ба тха. ХІаьта а шоашта товр де йиш я, аьнна, хеташ ба царех дукхагІбараш: къахьегамен производственнии дисциплина телхаеш, бехк баьккхача, замечани йича из дІатІа ца эцаш дукха моттигаш нийслу. Из бахьан долаш дукха ха йоацаш статья а оттаяь балхара дІаяккха йийзар къона болхло н. Аушева. ТІаккха шоашта товш дар леладайтаргдоацилга хайча мехкарий юхаозабелар, дисциплина телха ца еш.

5. Производствах дай санна дог а лазаш дукха болхлой бІарчча бригадаш я. Царех я ялхлагІча, ворхІлагІча, бархІлагІча конвейерий коллективаш. ХІаьта шийтталагІча пятилетке болхлошта юкъе яьржача социалистически яхье белгалбаьнна ба хІамаш тега мотористкаш А. Местоева, Л. Эсмурзиева, Д. Дерсигова, П. Богатырева, Х. Гудиева, П. Экажева, кхыбараш.

6. Нагахьа санна XIX Ерригсоюзни партийни конференце дакъа лаца, цига къамаьл де а ираз сога кхаьчача, хьалхарча аргІан аз дувцаргдар перестройка хІаране шийгара дІайолае езаш хиларах, фабрика проблемех. Иштта дувцаргдар аз цІеноп хьалде предприяте шийфонд ца хиларах тха болхлой бахара хьалаш во хиларах.

Партийнии советскии органий цхьаболча болхлой бюрократизмацен бе-башха ца хеташ гІулакхаш леладарцен лира къовсам лоаттабе безалгах, бокъонца уйла а яь демократе хьалашка уж херижа безалгах.

ХІамаш тега мотористка МАРХИЕВА Зинаида Генезовнас.



1. Сона ловра тха фабрика къахьегамен бытен хьалаш тоалургдола гІулакх дар. Ах-астагІа къаьнача ІаьдалагІа къахьега гІерталга цІенденна дІадала деза. Технически даькъе бокъонца перестройка е еза фабрике. Аз тхоай предприятех хІамаш тега фабрика лоархІ. Сона хетачогІа, шийи бокъонца йола цІи бакъ а еш дІаяха еза из:

2. Хьалха дІаяхача хана оаха тегар аттагІйолча моделех йола хІамаш. ХІаьта хІанз тхо' тега гІерт ийдархоша чІоагІа хоатташи дика дІаэцаши дола барзкъаш. ДІадахача шерашка цхьан моделагІа мара барзкъаш тегацар оаха. ХІанз цунах кхоачамбаь Іац. Оаха юкъекхувл чоалханегІа йола моделаш, уж дика дІа а эц.

3. Бригада балха Іаткъаш цхьадола гІулакхаш нийслу: хьадаьха барзкъаш ханнахьа хьакхачац тхога, фабрикера оборудовани морально а физически а тишъеннен къаьнен я. Цхьайола хІамаш тега машинаш фабрика болх бе йолаелча денз латташ я. Запасной оатхалаш ца хиларах болх ца беш дукха ха йоаю. Цу гІулакхаша хетадолийт тхох перестройка хьокха ца елча санна.

4. Балха Іаткъаш, из юхатетташ мел дар дІа а доаккхаш, бІубенна перестройкана юкъедахара оаха эргадаха дезаш дукха хІамаш да. Нагахьа ди дІадодац фабрике къахьегамен технологически дисциплина толха ца еш. ХІара дийнахьа хІана бисац, аьнна, итташ болхлой тІехьабус балха, шоашта дагадехача хана, цхьаккха бахьан а доацаш, цІагІа Іа. Цу гІулакхаша тха болх боаггІача боарамагІа дІабахийтац.

5. Тха конвейер фабрике дикагІа лоархІачарех я. ШийтталагІча пятилетка хьалхарча шин шерен кхаь беттен задани ханал хьалха кхоачашъяьй цо. ТІехьабусараш боацаш болх беш я бригада. ХІаьта а царна юкъе а къаьстта дика болх беш, предприятех дог лазаш, цун коллектива сий лакха лоаттадара шоай низ кхоачар деш бола хІамаш тегараш кІезига бац бригаде. Царех ба Л. Тумгоева, Л. Муцольгова, Л. Костоева, кхыбараш. Шоаш санна къахьегара оарцагІбоах цар кхыбараш а.

6. XIX Ерригсоюзни партийни конференце къамаьл де сона бокъо елча тхоай проблемаехи фабрика болхлошта дагадоахкача гІулакхехи дувцаргдар аз.

Керттерча инженера ТУМГОЕВ Азит Умаровича



1. Перестройка фу лургдахьогІ тхона яхаш, цунга хьежаш тхо дагІе, из нийса дац. Перестройка е еза массане а массанахьа а. ХІаране еррига шийи знанеш а уйлаш а тІаерзае еза мехка дІадоладенна дикадараш: перестройка, гласность, демократи хьаллацара.

2. Шеко йоаццаш дукха хувцамаш деш латт тха коллективе. Дукххачар кхетаду производствацара дог-уйла хьалха санна хила йиш йоацилга. Самофинансированен йиззача хозрасчетен системага тха коллектив яьнначул тІехьагІа, тІаьр-юкъе санна, хьагучадаьннад дерригa кхоачамбоацараш. Уж сихагІа дІадахара оарцагІа вала веза хІаравар. ТІаккха мара дош хургдац.

3. БІарчча мохк хьа а ийца, лерттІа перестройка дІа ца йохийташ долча гІулакхех дувца лоархІавергвац со. Бакъда, фабрика коллективах дувца хьожаргва со. Укх шера цхьоалагІча январе денз экономически реформа хьалашка болх беш я из. Цудухьа коллектив ше а нийслуш йола проблемаш къестае езаш яр. Уж дукха я: фабрикана капитальни ремонт яр, производствана комплексни механизаци яр, цехашкара болх боаггІача боарамагІа дІабахийтара эша хьалаш Іалашдар, иштта кхыдараш. Хьежаде йиш йолаш дац уж гІулакхаш, коллективо беча керттерча производственни балхах хьахилийта беза пайда. Долче, тхо тхоаш да программа оттае езараш а. Цу программагІа бийдала, гІона йолча материалашта заказ а деш, расчет е еза хургболча пайдан хьакъехьа. Цох отчисленеш е еза госбюджете а производства кхыча фондашка а.

Тхона хетачогІа, 1988 шера хургбола пайда 600 эзар сом да, фабрика болх боаггІача боарамагІа дІабахийтара из кхоачамболаш дац, нах бахача цІеношта, берий беша, шин общежитена эшар дара хІаьта а. Яьча расчетагІа, шера бе беза пайда 1,4 миллион сом ба. ХІаьта оаха хьаеча продукцега, цхьаккха пайда а ца эцаш яьсса латтача помещенешка диллача булургболаш бац. Къамаьлашкара гІулакхашка а даьнна, уж проблемаш къеста ца йой, перестройкана баргал етталга дІадаргдац.

4. ЦІенхаштта критика е еза перестройка яра, мехка рузкъа дебадара новкъарле еш даракшта. Коллективана командни хьисапе кулгалделга дІа а доаккхаш, вахаре творчески болх бара эшаш дола хІама а хинна дІаотта беза къахьегам.

5. Тха башха-дикача производственникех дувца дукха дар са. Цар массане цІераш яьха а варгвац. Царех цаІ я кийчон цехера Куриевас кулгалдеш йола бригада. ХІара бетта 800 — 900 сома маьха бийдал кхою цо. Шоай декхараш массаза цІенен диззаи кхоачашдеш ба хІамаш тега мотористкаш Эсмурзиева Лида, Долгиева Рукъет, Мархиева Зина, кхы дукха бараш. ТкъестлагІа Ерригсоюзни партийни конференци хьаеллача денга кхачалехьа пятилетка кхаь шера план кхоачашъе дош деннад цар.

6. Нагахьа санна Ерригсоюзни партийни конференце дакъа лоацаш со хилча ювца дукха проблемаш яр са. Масала, фабрике ялх эзар гаргга квадратни метр яьсса латта помещенеш я. «Ростриготажпрома» кулгалхоша из къоастаде деза ха хьатІаэттай. Из цар дича шера фабрике арахеца халкъа эша товараш 15—20 миллион сомал дукхагІа хургдар, цу даькъе тІехьанахьа дувхаду пазата барзкъаш, спортивни костюмаши хачеши, кхыдараш.

ЦхьоалагІча конвейера бригада бригадира ЛОЛОХОЕВА Люба Ибрагимовнас.



1. Тхона хьалхашка журналистаща оттадаь ялх хаттар боккха лоархІами кІоарга чулоацамни болаш да. Уж дерригa хаттараш чулоац, аьнна, хетт сона «Со, коллектив, общество» яхача дешаша. Цох сайна хетар а дагадоаллаш дар а аргда аз. Кхо бутт баьннаб тха фабрика коллективо экономически реформа хьалашка болх бу. Долче, коллективо хьадаьчунга хьежжа мара дІабаха йиш яц предприяте болх. Из дика кхета а деш, мамогга дикагІа къахьега деза хІамаш тегараша, царна керте латтараша.

Пхийтта шу дизад фабрике аз болх бу. Упаковщица, запускальщица йолаш къахьийгад. ХІаьта 1983 шера 8-ча конвейере бригадиралла хьожайир со. Цу хана из бригада дІаяккха минут яханзар. Цхьаккха бетта задани кхоачашъяцар цо. Къахьегама ветеранех, яхье хьалхалаттарех когтІортолга а еш, бригада болх тоабир оаха. ХІара бетта заданеш тІехкхоачаш а еш, фабрике эггара дикагІйола коллектив хинна дІаэттар из. Лакхделар хІамаш тегараша ийду алапи.

Цхьабакъда, цунах доккхал а даь, сатийна Іе йиш йолаш дацар гІулакх. Дика толамаш доахаш 6 — 7 — 8-ча конвейерий коллективаш яле а, тІехьаюсаш йола бригадаш а кІезига яцар. Из Іаткъар фабрика балха. Цига дагаехар сона «со, коллектив, общество» яха уйлаш. ТІаккха запускальщица йола Парчиева Марета дага а яьнна, оаха дехар дир фабрика кулгалхошка а партбюрога а тІехьаюсача цхьоалагІча ученически конвейера коллективе тхо хьожадар. Цига тхоай опытах пайда эца лаьрхІар оаха. КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева ма аллара, перестройка тхоашкара дІайолае лаьрхІар оаха. Тха дехара жоп а луш, укх шера январь бетта лакхе белгалъяьккхача конвейера бригадана кулгалде хьожайир со.

Хьалхарча юхьигах хала хилар. Кхыча бесса из хила йиш а яцар, хІана аьлча укхава болх беш мел бараш берашха кхийна мехкарий ба. Шоашта а фабрике ерригача коллективана а шоай къахьегам мел лоархІам болаш ба кхетадеш бац уж. Оаха массане вІаши дага а доалаш, болх барах лоаццача хана тоабелар бригада болх. Феврала а март бетта а планаш толаме кхоачаши тІехкхоачаши яьй оаха.

Шоай новкъосташта даим хьокхам телаш ба хІамаш тега мотористкаш М. Мальсагова, П. Албакова, Хь. Хутиева, кхыбараш. Кхы а дикагІа къахьега йиш яр тха. Из духхьал тха бригадана дена ца Іеш, ерригача фабрика коллективана а доагІаш да. Материальни Іалашо елга во лел, каст-каста доацаш хул эшаш дола кІадаш, тай, увзорг, каьхат, этикеткаш, кхыйола материалаш. Цу тха гІулакхаша тІехьатетт болх.

ХАМАТХАНОВА Лида Исрапиловнас, фабрика йоккхагІйолча контролера.



Перестройка керттера дІадехаш дар — продукци дикагІа хилийтар. Цунга хьежжа мара лакха латтаргдац коллектива сий. ХІанз вайна ховш ма хиллара, халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошка юкъейоалаеш я Госприемка. Из ду продукци дикен тІехдикен мара ца хилийтара.

Тхога хьаттача перестройка маІан кІоарга да: укх тІеххьарча дукккхача шерашка мехка халкъа боахаме хувцалуш хІама доацаш, цхьан метта латтар цІендаь дІадоаккхалга, массане цІена къа а хьегаш, шоай декхараш дизза кхоачашдар, производства бизза бола дай цар шоаех лархІар, балха тІа керд-керда коталонаш а йоахаш, дІахьалхашкахьа ахар, иштта кхыдараш. Из дерригa, массанена санна, сона а доагІаш да. ЙоккхагІйола контролер со хиларах тарра, сога гІолла чакхйоал шолагІча цехе ара мел хеца продукци. Сакхат дар чакх ца ялийтара сай низ кхоачар ду аз.

Алхха цеха болхлоех тийша Іац хьаю продукци дика хилар, дукккхача даькъе из тийша да хьачудоагІача кІадай дикал лакха хиларах. Цхьабакъда, дукхагІйолча хана тхога хьакхоача кІадаш эсала да. Цу гІулакхага цІенхаштта хьажа беза тха снабженцаш.

XIX Ерригсоюзни партийни конференце аз доккхал а деш дувцаргдар вай мехка хулаш латтача хувцамех. Перестройка дІахо а шерагІа йоаржае езалгах.

МУТАЛИЕВ Салман Султановича, фабрика директора.



Фабрика производственни, социально-экономически балха тІа цІенхаштта кхоачамбоацараш нийсдалийтарах парте обкома а райкома а пленумашкен активашкен, «Сердало» газета тІа цкъа санна дукккхаза критика яьй тха коллективана. Из нийса а да. Хаттар отт: тахан кІезигагІа йой критика?

Ховш ма хиллара, перестройкас сихагІа а кІоаргагІа а гучадоах кхоачамбоацараши ца деш дисараши. Экономически реформа кердача хьалашка болх бе доладаларца халонаш а нийслу, гІалаташ а дувл. Укх шера хьалхарча шин бетта вІашта тІехьаюсачарна юкъе хиннай коллектив. Хьалха дІадахача шерашка санна тха поставщикаша телхаду договорни декхараш, хІаьта организационни даькъе мела лел тхо долча перестройка. Цхьабакъда, коллектив дог тийша я хувцамаш хургхиларахи болх тоалургхиларахи.

ШийтталагІча пятилетка шоллагІча шера план тІехкхоачаш а яь, заданел совгІа 470 эзар барзкъа арахийцар фабрика коллективо. КПСС XXVII съезде тІаийцача программагІа, 1990 шерага кхачалехьа 1,3 — 1,4-зза, хІаьта 2000 эзар шерага кхачалехьа дукха хІама ца эшшаш шозза дукхагІа хилийта дезаш да халкъа эша товараш. «Ростриготажпромон» РСФСР яйгача промышленноста министерствал тхона хьежаю плани лакхе йийца программен вІашка йоагІаш яц. Цар телача планий темпаех халкъа эша товараш дегІакхувлара парте установкаш кхоачашъюлургъяц фабрика коллективана. Халкъа эша товараш дукхагІа хилийтара фабрика специалисташа комплексни программа оттаяьй, цу тІа белгалдаьккхад, укх пятилетке хІара шера арахеца продукци 22,5 процент дукхагІа хулийталга.

ДІадахача шера планагІа арахеца езаш яр 8,5 миллион трикотажни издели, хІаьта арахийцар 8,773 миллион барзкъа. Укх шера планагІа, из тІаийцар фабрика коллектива инициативагІа, арахеца деза 10 миллион барзкъа. ТІадоагІача шера — госзаказагІа хьаде деза 11 миллион барзкъа, хІаьта тха коллективо ше оттаяьча планагІа хьаде лерхІ 12 миллион барзкъа. ДІадодар дукхагІа а ца хулийташ, фабрика бокъонца йолча таронашка хьежжа, предприяте увттаеш я уж планаш. Цу даькъе оаха керттера де лерхІар да технологически оборудованех бизза пайда ийбар, шин сменагІа болх бар. Цунца цхьана лакхлургья къахьегама овсарле, ассортиментагІа торгующи организацеша ду заказаш а дукхагІа хургда.

ШийтталагІа пятилетка чакхйоалача хана фабрике тега барзкъаш 15,5 — 16 миллион хилийта лерхІ.

Паччахьалкхен дукха декхар тІадисад фабрикана. Духхьал ха тІехъяьнна дола ссуда да фабрикана тІадиса 5 миллион сом гаргга. Мишта нийсденнад из? Дукхача шерашка искусственни даьрех хІамаш тегаш хилар тхо. Уж дІайолх е йолхац а ца хьожаш, болх бир. Тийга хІамаш складе ядийсар. ХІанзчул ши шу хьалха тха складе дар дІа ца долхаш дола 25 миллион сома маьха барзкъаш. ГІод текха дезаш хиларца, из ахча тІа-тІа дукхагІа хулар. Духхьал цу барзкъашта мах чухьнахьа баккхарах фабрикана 15 млн. сом зе хилар.

Уж гІулакхаш тоадара экономически наькъаш лаха дезар. Договорни декхарашка хьежжа, дерригa барзкъаш кІадех хьа а деш, цар ассортимент шеръе доладелар тхо. Цудухьа хІанз тха болх тоалуш боагІа.

Хозрасчета хьалашка болх беча хана керттердар да мамогга дикагІа болх бар, шийи еррига резерваш коллективо балха юкъейоалаяр. Цу лостамагІа беш бола болх чІоагІбаьб оаха партгруппашка, цехови парторганизацешка, производства лохерча звеньяшка. Бригадай самоуправлени дегІа а кхувлаш, кІоаргъе еза демократи. Болхлой дІабахара, кердабараш хьаэцара, разряд лакхъяра дешаш бригадас ше къестаде деза.

Фабрика кердача экономически хьалашка болх бе йолаяларца айбеннаб партийни собраней лоархІам, уставни декхараш кхоачашдара даькъе хІара коммунистагара хьадехаш дар. Цо таро хулийт хІара коммуниста балха тІахьожам лоаттабе.

Самофинансированен йиззача хозрасчетен хьалашка керттера лархІа деза тІахьожами исполнительски дисциплинен. Партбюро членаша, фабрика кулгалхоша цехий, бригадай кулгалхошца, мугІареча болхлошца еш йола беседаш укх дешашкара дІайолалу: гІулакх дизза чакхдаккха, къамаьлашкара перестройкага довла. Цу даькъе дика масал да коммунист М. Зурабов керте латта Ачалукски филиала коллектив. Хьалха тІехьаюсаш хинна из, хІанз дикагІчарех лоархІаш я.

ПЛИЕВА Елизавета Хамурзиевнас, фабрика партбюро секретара.



Дукха организаторски болх баьб тха коллективе доалдара керда методаш болхлошта йовзийтара, предприяти дегІакхувлача къахьегама коллективо лоаца дакъа доккхагІа хилийтара, резерваш балха юкъейоалаяра. Цу дешашта лаьрхІа бІарччача пятилеткана комплексни программа кийчъяьй оаха. Цунга хьежача дикка дукхагІа хилийта деза тегаш дола барзкъаш, лакхъе еза къахьегама овсарлен арахецача продукце дикали, дикка лохде деза продукцега дІадодар. Долче партбюрос овлангара тоабе беза партгруппай, цехови партийни организацей болх, хІара коммуниста, кулгалхочун бехктокхам айбе беза.

ХІанзле эргаьккхай изделей ассортимент, къахьегам вІаштІехьбаккхарен стимулировани ярен бригадни системага яьхай еррига бригадаш, аттестаци яьй балха моттигашта.

МАЛЬСАГОВ Дзяудин Мальсаговича, профкома председатела.



Перестройка хьалашка бокхача лоархІаме да къахьегама коллективана эшаш дола дерригa хьалаш Іалашдар. Укх тІеххьарча шерашка цу гІулакха чІоагІа йоакхо ю тха фабрика кулгалхоша, общественни организацеша. Тха предприяте болх беш я цкъа Іоховш 160 саг Іоха йиш йола столови, дукха ца говш кхы а шеръергья из, болх беш я буфет, кондитерски цех, кхачани баьцадаарийи тикаш. ХІанз ремонт яь доалаш латт цхьоалагІча цехерча хІамаш тегараша кхача буаргбола цІа.

Фабрика коа хьайийллай комплексни приемни пункт, кога гІирса ремонт ю пункти парикмахерскии болх бе йолаялийтай. Къоастадеш да салаІара зона кийчъяра дош. Болх беш я здравпункт.

Пятилетка кхоалагІча шера доккхий декхараш тІаийцад фабрика болхлоша. Уж толамца кхоачашдара шерра социалистически яхь йоаржаяьй цар. Цунна юкъеэзаб беррига болхлой, керттера цехаш, бригадаш, участкаш, филиалаш. Экономически реформа хьалаша дІадеххача тайпара, яхьа итогаш яра условеш оттаяьй. Уж еча хана плани тІаийца декхараши кхоачашдарал совгІа, теркалъергья ритмичность, къахьегама дисциплина, производства культура. Цехашкарча социалистически яхьа экранаш тІа болхлошта дІадовзийт карагІдийннараш.

Перестройка дІадех массане хьаьнале цІенен къахьегар, хІаране бехктокхам айбар. Реформа хьалашка болх беча, хІамаш тегача мотористкаша кхетаде дезаш да поставкаш ярен пайда барен планаш кхоачаш ца еш предприяти хила йиш йоацилга. Тхо дог тийша да фабрика коллективо XIX Ерригсоюзни партийни конференци хьаеллача денна дика совгІат кийчдаь накъагІоргхиларах.

Вай республике меттел мехкарча дукккхача моттигашка дІакхоачаши дика довзаши да Назрановски трикотажни фабрике арахеца тайп-тайпара пазата барзкъаш. Уж дукхагІа арахецара, цар дикал лакхъяра, ассортимент шеръяра тІагІертта къовсам лоаттабу фабрика болхлоша укх тІеххьарча шерашка. Цу лостамагІа дукха балхаш ду укхаза хІанз. Фабрике вІашагІъелла болх бе йолаялийтай халкъа эша товараш арахецара йола экспериментальни участок. Цига хьаду кердача моделагІа дола чухьнахьа дувхаду маІача наьхен кхалнаьхен пазата барзкъаш ІалаьматечІоагІа хоатташи дика дІаэцаши да. Мехкарча дукккхача городашкара заказаш ух цига царна.

Самофинансированен йиззача хозрасчетен кердача системага яьнна болх бе йолаеннача фабрика коллективо керда наькъаш лех производства эффективность лакхъяра.

Укх шера хьалхарча шин бетта план кхоачаш ца еш йисача фабрика болхлоша шоай еррига торонаш оарцагІъяьхар дІабахача бетта шоашта тІадиса паччахьалкхен декхараш тІера дІа а доахаш, квартала план толаме кхоачашъяра. Цу даькъе дика ка йоалаш къахьийгар цар. Цудухьа продукци арахецара, из маьхалъяккхара, пазата барзкъаш хьадара паччахьалкхен план толаме кхоачашъяьй цар.

ОагІув кийчъяьраш:
М. МУТАЛИЕВ,
Б. КОСТОЕВ.
Р. АУШЕВА сурташ.

Интернационалисташ кхебе

ВАХАРА ГАРГАГIА ХИЛА

Комсомоло беча кхетама балха тIа массаза а ира лаьттай, хIанз а латт интернациональни кхетам балара проблемаш. Нохч-ГIалгIайчен хьалашка цар лоархIам боккха ба. Цудухьа доттагIала, вошала уйлаш йола, вIаши гIо-новкъостал де кийча саг хьалкхевар — таханарча хано дIадехар, диза даргдоацар. МалагIа болх бу цу даькъе республика комсомольцаша? Миштад цар кхувш йоагIа тIехье духовно унахцIена, интернационалистически уйлаш йолаш хьалкхеяра юкъехьош дола дакъа? Шоай балха тIа малагIча формехи методехи пайда ийбу? Цунах лаьца да тха корреспондента ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома отдела заведующеца А. Муталиевца хинна къамаьл.

— Алихан Шукарбиевич, чакхъяьннача XX-ча областной отчетно-хоржамий комсомольски конференце чIоагIдир дIахо йодача хана комсомола балха приоритетни лостам кагирхошта интернациональни кхетам балар болга.

— Из нийса а доагIаш а даь хIама да. ХIана аьлча, вай республике хIанз а цIендаь дIадаханза да националистически шовинистически гIулакхаш, цIенхаштта кхоачамбоацараш да вай мехка истори кхетадара даькъе, иштта кхы дIахо а. Цу хьакъехьа тха комсомольски организацеша деш дукха хIама дале а, цхьабакъда, гIалаташ а кхоачамбоацараш а кIезига нийслац. Лоха хул комсомольцаша беча балха эффективность. Цудухьа теркам тIабахийтан кIоаргген хьажа деза тхо оахош беча кхетама балхага, хувца еза практико а вахаро а дIатIапа нийца методаш, формаш. Уж дешаш шоача абстрактни хетаргдоацаш, хьадда аргда аз.

Нагорни Карабахе а цунна гонахьа а хиннача событеша хьахьекхар комсомольски болхлой комсомольцашца, комсомола горкомийи райкомийи юххьанцарча организацешца айхха бувзамаш хилар мел лоархIаме да. ХIаьта вайцига? Духхьал дIааргда вай, боккъонца бола кагирхой лидераш а хинна дIаэттабац берригa а комсомольски кулгалхой. Вахаре нийслуча ирача проблемашта гаьна довларо хьахулийт негативни явленеш.

— Цхьан масалца дашха хьажал из.

— Масалаш-м цу хьакъехьа дукха доаладе йиш я. Хьаэцаргда вай, Шалински районе вахача бIухо-интернационалистаца М. Арсункаевца нийсденнар. Балхах хьанийдещ копейкаш а мара доацаш, дукха ха яьккхай цо мовхьаш дIа-хьа кхухьа автомобиль хьа ца луш. Из бахьан долаш ший боккха дезал кхаба таро йоацаш лийннав зIамига саг. ХIаьта цунна хьайоагIаш йола автомашина директора, озабезам а баь «шийчунна» дIаелча, Арсункаева «Красная Звезда» яхача газете яздир. Тхо хилар Шалински районе. Укхаза тха къамаьл хилар района кулгалхошца, царна юкъе комсомольскичарца а. Халахете а, царех дукхагIбараш из гIулакх долчча бесса довзаш бацар, дувца дош, оаш кхета ма дарра, къаьсттача категорех лоархIача кагирхоех (бIухой-интернационалистех) волча сагах лаьца доллаше. ХIанз Арсункаевна машина дIаеннай. Ший говзалга хьежжа болх бе а лерттIа алапи ийде а таро я цун. Амма, цу факто цIаькха а хьагойт кагирхошта эшараш комсомольски кулгалхоша дукха теркал ца делга, шоай вахарца а гIулакхашца а Даьхенна хьалхашка сий даьккхараш царна бицлулга. ХIаьта, нагахьа санна вай дувцар интернациональни кхетам баларах а комсомола сий айдарах а дале, из дулургдац хьаддача гIулакхашца из болх тоабича мара, кагирхой вахара ерригa оагIонаш, цар духовни хьашташ а цар уйлаш а йоагIача бесса теркал йича мара.

— ТIаккха фу ду оаш тахан цу балха хьадда лостам балара?

— Цу гIулакха лаьрхIа чакхйоах эскаре гIулакх даь цIабаьхкача бIухойи салтий ноанойи слет. Царех дукха дийцад моттигерча кепайоазон тIа. Цхьабакъда, комсомола кхетама болх чIоагIбара лоархIамеча цхьан формах шерагIа дувца безам бар са. ХьалхагIа, слеташ чакхйоахача хана. оаха дукхагIа теркам тIабохийтар моллагIа а цхьа юкъара документ кийчдара — резолюци е кхайкарал. Амма, вахаро хьахьекхар из кIезига долга. Тха кхайкаралаши резолюцеши цхьайолча хана дIакхачацар юххьанцарча комсомольски организацешка, хIаьта комсомола практически балха тIа эмоциональни лар ютар. Цу деша хьакъехьара тхоай политика баха хийцар. ТIеххьарча шин слета итогех оаха кийчйир хIанз республика комсомольски организацеша вахара юкъе кхувлаш йола мероприятей план. Интернационализми патриотизми хила еза, яхаш, кхайкарал ца а деш, из вахаре чIоагIъе еза гIулакхашца. Цу даькъе лоархIаме хIама хургда город Грозне бIухочунна-интернационалиста памятник оттадар. Тхо чIоагIа теш, из акци республикерча хIара зIамигача сага патриотизмаи интренационализмаи дика школа а хинна дIаоттаргйолгах.

— Из-м дукха нах юкъе а озаш, чакхйоахача мероприятеех ма йий, хIаьта цхьабола комсомольски болхлой кагирхошта кхетам луча цу тайпарча хIамаех дукха юха ма гIертий.

— Бакълув хьо. Иштта хул гIулакх эсала вIаштIехьдаьккхача, комсомольций вахарца ювзаенна идея цунна юкъе ца йихьача, цар керттера декхараш кхоачашдеш ца хилча. Цу тайпара хIама хургдоацаш комсомола обкоме оаха хьаяьй комсомольцашкара, царна юкъе эскаре гIулакх даь цIабаьхкача бIухошкара, хьаухача хаттарашта, предложенешта, замечанешта учет лелаю а уж къестаю а сектор. Духхьал тIеххьарча шин бетта тхога кхаьчача бараийтта предложенех ялхайтта къоастаяьй. Город Москве дарба де дIазахийтав ши бIухо-интернационалист — Т. Мержоеви А. Хазбулатови. Эскаре гIулакх даь цIавена ши бIухо ЧИУС-е балха оттаваьв, новкъостал дир «Риск» яха тIема-патриотически клуб вIашагIйолла. Цунна кулгалдеш ва бIухо-интернационалист, ВЛКСМ XX-ча съезда делегат Дугушев Саламу. Дерригa а дийца варгвац. ХIаьта маIан сенах латт аьлча, из латт цу тайпара къаьст-къаьстта да, аьнна, хеташ дола дешаш интернациональни кхетам балара хоадам боллаш дакъа а хинна дIаэтта хиларах. ХIана аьлча, цар чIоагIду комсомольски органий кагирхошцара бувзамаш.

— Интернациональни кхетам балара балха тIа кхы малагIа проблемаш латт шоана хьалхашка?

— Ховш ма хиллара, кагирхошта интернациональни кхетам балара гIулакха доккха зе ду арадоахача тайп-тайпарча хабараша, исторена юкъедахача цхьадолча хIамашта харцахьа мах баро, нохчийи гIалгIайи исторе хьакъехьа деча тайп-тайпарча дилетантски къамаьлаша, тохкамаша. Хьаэцаргда вай, масала, эскаре гIулакх деш болаш вай мехкахоштей узбекаштей юкъе дов хиннад яхаш «Красная Звезда» яхача газета тIа материал кепатехай, аьнна арадаьккха хабар. Диззача кIира городе гIолла дIа-хьа а эцаш, лийлар из хабар, цхьайолча хана геттара харцахьа а унахцIена йоаца а уйлаш хьалхье а еш.

Цо хьахьекхар цу тайпара моттиг нийсъелча оперативни контрпропаганда хила езалга. ХIаьта уж дешаш къестаде дезараш, республика массови информаце средстваш хинна ца Iеш, тхо, комсомольски болхлой а да. Негативни чулоацам болча тайп-тайпарча хабарий ханнахьа а мах бой, республикера хьал дуккха дикагIен цIенагIен хургда.

Кагирхошта кхетам луча цIенхаштта проблема а хинна дIаэттай бе-беча къамашта юкъера гIулакхаш леладара культура. Кхыдола къам шийчул эсалагIа лархIаро, цун истори а культура а шийчул лохагIа оттае гIертаро, цунца цхьана бе-беча къамий духовни ганз ца йовзаро хьахулийт наьха, къаьстта кагирхой, харцахьара уйлаш. Моттигаш нийслу бе-беча къамий викалаш бегбоаха анекдоташ дувцаш. ХIаьта уж дувцараш бехктокхам боаца, культура лоха йола нах ба. Цхьабакъда, дукхагIйолча хана цу хIамаех воашта хетар духхьал дIаалац вай.

Оаха кхетаю из проблема, цу тIа болх беш а да тхо. Бакъда, хIанзалца хьадаьри деш дари геттара а кIезига да. ХетачогIа, из къоастаяра никъ лохаргба оаха. Ца лелахача баргбац. ХIана аьлча, из ца дича вIаштехьдаргдац бе-беча къамашта юкъера гIулакхаш леладара культура лакхъе, вай идеологически службаш вахара гаргаоза.

Къамаьл дIаяздаьр Х. ШАДИЕВ.

Тахан — гIаьле увзара духьаларча къовсама дерригдунен ди

ЦIЕНХАШТТА ДУХЬАЛЕ Е

Нах сов дукха гIаьле увза балар бахьан долаш из гIулакх халкъаюкъара проблема а хинна дIаэттад. Цудухьа цунах XX бIаьшерен у оал. Цу гIулакха даьча Iилман тохкамаша, шеко йоацаш, хьахьокх наха цо чIоагIа зе делга.

УнахцIено лораяра Дерригдунен организаце даннеех тхьамка бахьан ла индустриальни дегIаденача мехкашка бахача нахах 20 процент бараш. ГIаьле увзаро 10 — 12 шу гаргайоалаю Iоажал.

ГIаьле увзилга духхьала сага ший гIулакх да яхараш, гIалат ба. Экономистий лоархIамагIа гIаьле увзараш из ца увзарел кхоалагIа дакъа дукхагIа цамогаш хул. ХIаьта балха тIа болча хана гIаьле увза тIерабувларо 15 процент балха ха йоаю. Цудухьа лоархI из увзалга духхьала сага ший гIулакх хинна ца Iеш, массане а цунца лира къовсам лоаттабе безаш дола доккха социальни зулам.

Тхьамко, из увзачоа меттел, цунна гонахьарча наха а зе ду, цар садоахаш, кIур чуувзандаь. Къаьстта зене ба из кIур кхалнахаи бераштеи. Даннеша хьахьокх гIаьле увзачунначул дукхагIа цун кIуро гонахьарчарна зе деш хилар а. Увзаш волчоа фильтрах чакх а баьле мара пехкашка бодац кIур, хIаьта гонахьарчар ше мабарра чуувз.

Iилманхоша гучадаьккхад цхьан сахьата гIаьле увзача цIагIа нийсвенна саг йиъ гIаьле эзачоа нийсса хилар. Цун дог керчаде, корта лазабала, бIаргаш цIийдала тарлу.

ХIанз цхьаннена а къайле яц, онкологически, дегапхьаьний желудкана хула язвенни, брочхит, пехкашта хулаш дола лазараш гIаьле увзарца дувзаденна долга. Къаьстта новкъарле ю цо берах болча кхалнахаи бераштеи. Белгалдаьккха да гIаьле ийзача цIагIа хулаш долча бераштa бронхити пехкашта лазари вокх бераштачул дукхагIа хулга. Наьхках доахкача бераша наб во ю, эгIазъух, цар аппетит йов, тоалац гIаьле увзача цIагIа уж хилча. ХIаьта из увзача кхалсага-наьна шура во чам болаш хул, кIезига яц из яа ца туташ бер-сеца а сеце, ханал хьалха цунна кхыбола кхача хьувкха безаш нийслу моттигаш а. ЗIамигача бера никотинах отравлени хила а тарлу. Цу хьакъехьа къаьстта кхераме да 5 шерага кхачанза дола бераш.

Деша ухаш долча бераша шоаш гIаьле увзаш е из увзача цIагIа уж хилча, дукхагIдолча даькъе во дешаш хул, память эшалу. Из даим дагакхаба деза гIаьле увзаш болча даьша — ноаноша. Цу тайпара бераш физически а психически а ледара дегIаух. Бер гIаьле увза хьалхагIа дIа ме долалу, халагIа хул цунна из йита, цудухьа ший унахцIенон дукхагIа зе а ду.

Халахете а, белгалдаккха деза, гIаьле увзараштa юкъе дукха мехкарийи къона кхалнахи хилар. Iаламо ноаной хила кхелла нах ба уж. Нагахьа санна кхалсаг берах хилалехьа гIаьле увзаш хиннаяле а, боккха Iоткъам бу цо унахцIена бер хьахилара, хIаьта ханал хьалха а ду цу тайпарча ноаноша деш дола бераш. СССР медицински Iилмай Академе президента А. Блохина аьннад: «Шоай вахара хьалхарча деношка денз тхьамка кIург чуувза безаш долча берий уйла е езача кхаьчад гIулакх».

Цхьаболча наха мотт гIаьле озаро са теду, салоIам бу. Бакъда из иштта дац. Тхьамках йоаллача алкалоид никотино нервни системана шин тайпара новкъарле ю, лоаццача хана уж хьалхьоа а йий, цу сахьате саг кIаьдвелча санна, дегI дIадоакх. ГIаьле увзаш вола саг цхьан хIамо ше корзагIа ма ваьккхинге а, сихагIа гIаьлен кIур баккха тохалу. Ше кIаьдвеннав аьнна хетача хана а из ду цо. Из хIанад аьлча, цо дагалаьцад хьалха уж санна моттигаш нийсъелча, гIаьле эзача ший сатувш хилар, лоаццача хана мара из хиннадеце а.

Тхьамка кIуро кIаьдвалар дIадаьккха йоаккха ха хIара гIаьле ме оз лоацлу. ХIаьта из цо дIа ца доаккхаш йола ха а хьатIакхоач. ТIаккха саг чIоагIа гаьна воал ше лерхIачунна. Хьаьво бу болх лаьгI а беш, сага ди хIара денна дукхагIа эшаду цу гIулакхо. Хьаькъалца къахьегаш болча дукхагIча гIаьле увзарашта ховш да балха ди чакхдоалача хана, из озаро болх дикагIа бе гIо ца дарал совгIа, корта лазабоаккхилга, цхьанна хIаман уйла тIа ца ерзалуча воаккхилга. Из цIаьхха нийслуш хIама а дац, никотино сага организмана, къаьстта нервни системана деш долча зенах хьахулаш да.

ГIаьле увзача хана, цIийна чуйода Iалаьмате дукха угарни газ, из гемоглобинах дIа а кхийтте, органашка кислород дIакхачийта ца могаш йола карбоксигемоглобин хьахул.

Да е нана гIаьле увзаш болча дезалерча берех 42 процент дараш кхайкадеш хул, хIаьта даси наноси шинне а гIаьле увзача — 48 процент дараш. Цул совгIа, цар шоашкара гойтача масалга хьежжа хургъя-кх берий оамал а. Цудухьа бераша гIаьле увзар е ца увзар дукхача даькъе дезалерча боккхагIчарех тийша да.

Дезале, общественни моттигашка унахцIена климат хилийтар, атмосферера кислород лораяр, тхьамка кIурах хулаш долча тайп-тайпарча лазарашта профилактика яр духьа СССР унахцIено лораяра министерствос кулгалду гIаьле увзарца лоаттабеча къовсама, тIахьожам лоаттабу цу къовсама тIаерзаяь мероприятеш чакхъяхара.

ГIаьле увзаш мел волча саго уйла е еза гонахьарчарна ше деча зен.

ХIаьта вай массавар оарцагIа а ваьнна, къовсам лоаттабе беза гIаьле увзараш кIезигагIа хилийтаран из ца увзарашка цIена фо дайтаран тIехьа.

И. АБДУЛАЕВ,
Ново-Атагински лорий амбулаторе керттера лор.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА



ГДР. Лейпциге чакхъяьлар традиционни дунен халкъашта юкъера бIаьстан ярмарка.

Шолха дилла «М» яха алап («образеций ярмарка» йолга хьагойташ дола «мустермессе» яха дош лоацдир) выставка территоре чувоалача хоза кийчдаь дIаоттадаьд. Архитектораштa Вейгендаи Леманаи дагадехар 1965 шера кхоачашхилар.

АДН—ТАСС сурт.

ГИЛЬМЕНД ЯХАЧА ПРОВИНЦЕ ГУБЕРНАТОР

Шахназар Хельмандавал Афганистана къулбехьа уллача Гильменд яхача провинце губернатор вола цхьа шу да. Хьалха оппозице деятель хиннача цо, из пост къамаш барта дигара политика дIакхайкаялехьа хьалаьцар. Хельмандавала 68 шу даьннад, цхьабакъда цунга хьежа доацаш из кабинете вагIац — цо каст-каста провинце гIолла го боаккх.

Со цунца Гильменда административни центре Лашкаргахе вIашагIкхийтар, дукха ха йоаццаш «барта бахка ца лутачарех» мунъаьккхача Сангин яхача уездера из цIавеначул тIехьагIа. Афгански эскар юкъедахачул тIехьагIа цигара хьал тоаделар — йоах губернатора. — Бакъда хIанз цига карагIдаьннар кхыча тайпара а де йиш йолаш дар. Ах шу хьалха аз пачхаьалкхен цIерагIа Ата Мохаммедага — «Афганистана исламски революце болам» яхача организаце герзаца Iалашъяь йолча формироване командирага барта бахкарах йола предложени еннаяр. Цул совгIа, Ата Мохаммеда уезда начальникал отта таро хулар. Бакъда цо из тIаэцанзар».

1985 шерага кхаччалца Шахназар Хельмандавал правительствана духьаларча оппозице вар. Сихъяь чакхйоахача лаьттан реформа, цу хана доал деш хиннача провинциальни Iаьдалаша шоаш деча хувцамашка дакъа ца лоацараштa духьала леладеш хинна гIожа гIулакхаш бахьан долаш из 1980 шера Гильмендера Иране ваха дIавахар. Цига цо «Афганистана муджахеддиний организаци» вIашагIъеллар. Цун членаш Нимруз, Гильменд яхача провинцешка тайп-тайпара гIулакхаш чакхдоахаш бар. Шу даьлча из организаци ехар, хIаьта Хельмандавал йоккха йоацача групаца Пакистане дIавахар. 1983 шера дуккха бараш, цу даькъе Шахназар а даймехка цIабаьхкар.

Къамаш барта дигара политика Хельмандавала шеко йоаццаш хьаллаьцар, цо губернатор волаш бокъонца кхетабир «кердача наькъа кхела хьалхашкара бехктокхам». Цига цун накъа яьлар революци хилалехьа хьалха лелабаьча общественно-политически балха опыт. Шахназар массехказа Афганистана парламентал хийржав.

Мехкахоша цунга хет: къамаш барта дигара политика малагIа доазув да? — «Цун цхьаккха доазув дац, — жоп лу губернатора, — цхьабакъда, вIаши тIом беча оагIоний цхьатарра бокъо хилари, афгански лаьтта машар хилийтари да цунца».

Нагахьа санна герзаца беш бола къовсам соцабой оппозице хIара член Афганистана Республика цхьатарра бокъо йола гражданин хул. Иштта я Iаьдала позици. Из духьхьал Шахназар Хельмандавала масалца чIоагIъяь Iец. 1987 шера гурахьа, Каджаки яхача уезде правительствагахьа ваьлар молл Рахматулла, цун формировани 340 сагах латтар. Кхо бутт баьлча уезда начальникал оттавир из. ДукхагIча даькъе из бахьан тоаделар Каджакера хьал, итташ болча оппозиционераша герз Iодиллар.

«ХIанз Гильменд яхача провинцера 12 административни единицех ийснахьа пачхаьалкхен Iаьдал да, — йоах Шахназар Хельмандавала. — ХIаранахьа доалдара йолча коалиционни форма зIийргаш долаш да. ДIадахача шера 54 формироване тIом соцабарах йолча соглашенена кулгаш яздаьд. Хьал тоалуш латташ хиларах Пакистане, Иране дIабаха хиннараш юха цIаух. ХIанзле ворхI эзар совгIа саг цIавенав».

Лашкаргахе болх беш я репатриантий гIулакхех йола Управлени. Цун доалахьа городской гостиницех цаI я. Наькъа лийна кIаьдбеннача репатрианташка цу чу салоIийт, тIаккха уж хьалха баьхача моттигашка дIа-хьа буг. Управлене цIенхаштта тIахьожам лоаттабу кхыча мехкашкара юха цIабоагIаш бола афганцаш тIаэцара йола бокъонаш лораяра тIехьа. Царех цхьане тIа йоах: нах дIа а баха дисача цIепошка йолча пачхаьалкхен учреждениеша бутт балалехьа уж шоай даьшка дIадала деза. Цунга хьежжа пачхаьалкхен кхерамзлен служба сотрудникаша Пакистанера цIавенача инженера Надира цIагIара арабаьлар.

«Дикка дукхагIбола репатрианташ — ахархой, — йоах губернатора — царна юха дала ца дезаш ги, удобренеш, кхы тIа лаьттан участкаш тел. Къоастаеш я хIанз эггара чоалхане йолча проблемаех цаI — гильмендски оросительни система кердаяккхар».

Кердача лаьтташта хий диллара духьа ворхI километр хула канал даккха болабеннаб. Цу гIулакха пачхаьалкхено 120 миллион афгани хьакъоастадаьд (50 афгани цхьан доллара нийсса лел). Из хьадаьчул тIехьагIа хлопок хьалкхее лаьрхIа дола итт эзар гектар лаьтта дийнлургда. Цу хлопка гильмендски сорташ дика довзаш да, царех цхьа дакъа цIен даьчул тIехьагIа экспорте дода.

1988 шера провинциальни Iаьдал промышленность дегIакхувлара дикка средстваш дIаяхийта лаьрхIа да. Лашкаргахе хьалъе йолаергъя целлюлозно-каьхата комбинат, консерваш арахецара лаьрхIа йола завод. Реконструкци ергъя мебельни, хлопок цIенъеш йолча фабрикашта. Частни предпринимателашкара тайп-тайпара объекташ хьалъяра йола заявкаш а я. Царна юкъе — юртбоахама техника ремонт яра лаьрхIа станци, маькх ю пекарни, искусственни ша хьабу фабрика.

Из лаьрхIар толаме кхоачашдара машар эш. Шахназар Хельмандавала керттера йоакхо цун ю. «Оаха, афганцаша, — аьлар цо юххера а, — дага кхаба деза, тхоаш дIа-хьа деча довнехи тайп-тайпарча уйлаехи бала ла йиш йоацача юкъарча цIагIа дахилга».

Александр ТРУБИН,
АПН соб. корр.
Кабул.

«БIАЬШЕРЕН ТУННЕЛЬ»

Доазол дехьарча журналистий группа Японе хьаяь «БIаьшерен туннель» йовза яха хилар.

ТIехьашкахьа юс дукха лакха доацача лоамашта юкъера Къулбаседа Хонсю лоа улла даьгIенаш. Тха поезд «Сейкан» яхача керттерча туннела тIадахара гIо деш йолча туннелехи туннельчикехи чакхъювлаш йода.

Электромотораша тата доацаш беча балхахи вIалла оага ца веш хиларахи бийсанара рейс кхоачашъеш йолча самолета чу вагал санна хет. Цун бахьан, туннеле рельсаш хетта моттиг ца хилар. Уж 53 километр йIаьха йола рельсаш, тIех сиха поездаш лелара лаьрхIача линешта лаьрхIа еча кердача кIийлен тIа Iоехкай.

Цул совгIа, кердача лине вагоний звукоизоляци тоаьй, цо аьшкан наькъа тIа гIолла никъ беш вола пассажир, «массазарча гIарах» мукъавоакхх.

Группа накъайоаккхаш болча гIишлони эксплуатационнни шин фирма викалаша К. Иосиокасеи М. Танакеи дуккхача хаттарашта жоп тел.

Японе эггара йоккхагIйолча Хонсю, Хоккайдо яхача шин ахгIайрен юкъе туннель хьаелга тIом болабалалехьа дагадеха хIама дар, цхьабакъда проект вай деношка кхоачашъяьй. «Сейкана» яха туннель юкъера лаьрхIача 53,9 километр йIаьха я, — цунах 23,3 километр хина кIала гIолла йода. Из таханарча дийнахьа дунен тIа эггара йIаьхагIа йола туннель. Ла-Манше гIолла йоккхаш йола туннель йисте яьлча цун «Сейканал» хина кIалхара дакъа мара тIехьа хургдац. Из хина кIалха гIолла 27,6 километр гIоргъя. «Сейкан» — из чоалхане инженерно-технически комплекс. Цхьан ханна шин оагIорахьа дIа-хьа поездаш лела йиш йола аьшкан никъ бода «керттера коридор» 9,7 метр шера а 7,85 метр лакха а я. Из хьаяьй 1,06 метр шера чархий соа йола локомотиваш, иштта 1,43 метр шера чархий соа йола тIех чIоагIа сухал йола «Синкансен» яха поездаш лелара лаьрхIа я.

Туннела эксплуатаци еш эггара чIоагIа дIадехар цун системаш тешшаме электроэнергеца Iалашъелга. Из хьахец йиъ автономни источникашкара, специалисташа яхачох цар системаш тешшаме электроэнергеца Iалашъе таро лу.

Ерригача туннеле гIолла тIахьожама центраца бувзам бола сейсмографаш оттаьй. Нагахьа санна 4 баллал тIех мохк агаш хуле туннела чу гIолла дIа-хьа мел лела поезд автоматически соц. Къаьстта теркам тIабахийтаб цIи ялара кхерамзлена. ДIаоттаьй тешшаме йола детектораш, иштта цига хьаяь ший аварийни центр, автономни вентиляци система а йолаш, цIерах кIалхара валара лаьрхIача моттигашца бувзам болаш я.

Цу тайпара технически чоалхане туннель хьаеш геттара дукха хIама дIадахад. Духьал гIишлон балхашка 700 миллиард иен. Дерригa цунга дIадахад 1.100 миллиард иен. Цхьаболча специалисташа лерхIачох хьаеш иштта дукха хIама дIадаха «БIаьшерен туннель» рентабельни йоаца предприяти я. Цхьабакъда из хьаяр могадечар критикашта иштта жоп лу: «Сейкан» хьаеш дIадахар юхаметтаоттаргда Хоккайдо яха ахгIайре дегIакхувлача цо лоацача дакъаца. Масала цо из ахгIайре мехка центраца ювзаргъя хаоттамга хьежа доацаш тешшаме транспорт леларца.

ДукхагIболча специалисташта хетачогIа «Сейкана» керттердар Японе инженерни, технически, боахамий таронаш хьахьокхарах латт.

А. ПАНТЕЛЕЕВ,
АПН соб. корр.
Токио.

НОВКЪОСТАЛ ДЕРГДАР — ПОДРЯД

Укх шера производствана оахош финансировани еш болх бе доладеннад тхо. Соахкара балха хьокхамаш во хиннадеце а, тIеххкхоачашйир пачхаьалкхенна шура, дулх, ялат, кхыйола юртбоахама продукци дIаялара планаш, лурчагIа хинначул дукхагIа даьккхар дулх, шура, 20 эзар сом цIена пайда бир), дукха таронаш йисар пайда ца эцаш. Из кхоачамбоацар дIа ца даьккхача даргдац укх шера. Цу гIулакха тIаерзаяь цхьацца мероприятеш я хIанз чакхйоахаш, хозрасчетагIа, подрядагIа наьха болх вIаштIехьбаккхара къаьстта а теркам тIа а бохийташ. ХIана аьлча, практико хьахьекхад из ца дича, производство дегIайолае, юртбоахама продукци яккхарга дIадодар лохде аьттув баргбоацилга. Цунна тешал деш масалаш а доаладергда аз.

Дулх дIадалара план кхоачашъяьяле а, из хьайбашта тIакхетийтара планах лоархIадинзар тхо. Цудухьа хьайбаш дорстадара дезала подрядагIа болх бергболаш лаьрхIа бригада вIашагIъеллар оаха соахка сентябрь бутт болалуш. Цунна юкъебахар совхоза механизатор Гандалоев Ювнас, цун сесаг Хьава, ши воI — трактористаш Мувсаи Iийсаи.

Цу хана денз ялх бутт дIабахаб. ХIаьта карагIдаьннар фуд? Из дега тоам беш да. Цу юкъа дийнахьеи буси хIара хьайбана юкъера лаьрхIача 600 грамм дулх тIакхетийтад, план 400 грамм йолаш. ДIахо а гIулакх иштта дIадоде, шу даьлча 32 тонн дулх тIакхетийтаргда цар, план 21,73 йолаш.

ХIаьта дезала малагIа пайда бу цу гIулакхо? ХIанзарчоа авансах бетта 150 сом лу бригадерча хIара сага. Дерригa а 600 сом хул дезало бетта эцар.

Сентябрь бутт болалуш шера даьчоа итог йича, кхы тIа а ахча лургда. Нагахьа санна хIанзара хьокхамаш лох ца деш шу чакхдаккха царна карагIдоале, тIеххьара кхы тIа а 13 эзар гаргга ахча эцаргда дезало.

Совхозаца оттадаьча договорага хьежжа, дулха дIалуча хIара бежана дозал 350 килограмм хила деза. Цхьабакъда, цхьадола хьайбаш кхы а дезагIа 450—500 килограмм хила мегаш да. Из гуш да хIанзе а. Иштта дараш дукхагIа мел хул дикагIа да дезала а. ХIана аьлча, планал совгIа тIакхетийтача дулхах ахча а дукхагIа тергда.

Бакъдар хIана алац, укх шера юххьанца цхьацца халонаш а ла езаш хилар цар, хьайбаш Iангара дахара царна денна доакъар кхоачамболлаш хиннадоацандаь. Бехк совхоза администраце бар. ДIахо йодача хана доакъарца дар кхычарех тийша хургдоацаш, гIулакх деш ба из звено чуйоагIача бригада хьайбаш леладераш. Масала, соахка гурахьа 10 гектара тIа рапс дIайийра, цул совгIа укх бIаьсти дIаюврглолаш я 40 гектар люцерна, 50 гектар ялати 60 гектар силоса лаьрхIа хьажкIаши, 30 гектара тIа кенаца эяь горох. ЛаьрхIар чакхдаккхара мел эшачунца Iалашбаьб уж. Царна деннад цу культурий фу, минеральни удобренеш, техника.

Хьайбаш леладарий гIулакхаш, ховш ма хиллара, кхаш леладераштa карагIдаьнначох тийша да. Соахка Iалама хьалаш аьттув боацаш а хинна, концентрированни доакъар ца лаьрхIача, хIара хьайбана 17,6 центнер доакъара единица Iалашийр, план 21 центнер йолаш. Бакъда, лаьрхIар кхоачашца дарах бехк тха совхоза кулгалхой а бар. ХIана аьлча, доакъар Iалашдеш хиннача ерригача подразделенешка юкъейоалаяьяцар подряд. ХIаьта из даьча наха толамаш а даьхар. Цу хьисапе доакъара люцерна, свеклаш лелаяьчар 115 эзар сом пайда бир совхоза. ТIеххьара расчет яьчул тIехьагIа, ийцача ахчана геттара раьза хилар уж культураш лелаяьраш. Масала, доакъара свеклаш кхееш хиннача Л. Гардановас 1464 сом ийцар, Г. Галаевас — 1700, Х. Бузуртановас — 1900 сом.

Доакъара культураш кхееш хургболча берригача наьха болх подрядагIа вIаштIехь а баьккха, укх шера хIара хьайбана 21 центнер доакъара единица кийчъе лаьрхIад оаха. Дагалаьцар кхыметтел тIеххкхоачашде тха кхаш леладарий низ дIакхоачаргхиларах теш со.

Укх шера юртбоахама культураш ма хулла дикагIа хьувкъае аьттув лургбола таронаш вIаштIехьъяха гIерташ, низ дIакхоачар деш я совхоза агрономически служба а. Масала, ялата хьажкIаш дIаювргйола лаьтта хIара гектара тIа 50 тонн органически, ийс-ийс центнер минеральни удобренеш кхоачийташ хьаьндир. Дукха хIама дисадац гурахьа дIадийнача болча ялата аммиачни селитраца подкормка елга чакхдаккхара а. Дега тоам беш да дерригa балхаш кхаш леладераша тешаме, шоай коа — карта санна деш хилар.

Укх шера духхьашха йоккхача моттиге — 75 гектара тIа — коартолаш кхееш хургья совхозе. Укх дезала подрядагIа лелае шийна хьатIайийцар йоккха балха опыт йолча механизатора Коригов Хьасана, ший шин воIаца. Уж а механизатораш ба. Царца хIанзле договор оттаяьй совхоза администраце.

Дукха де лерхI хьайбай боахам тоабара а. Масала, шурийна леладеча доахана Iул кердадаккхара, къондара дукха ха йоацаш Херсонски областера дикача фух ши бIаь шинар доаладаьд. Берригача хьайбаш леладерий болх подрядагIа вIаштIехьбаьккхаб.

ХозрасчетагIа болх беш бараш юртбоахама продукци яккхарга дIадодачоа кхом бе, хIара кепиг лархIа, производства гIулакха из дIадохийташ цунах ма хулла боккхагIа пайда эца Iомабара экономически школа вIашагIъеллай боахаме.

Цул совгIа, хьайбаш леладарий балха классность лакхъяра вIашагIъелла школа а я. Цига дийша баьлча, РАПО специалисташта экзаменаш дIалургъя. Цар итогашка хьежжа цхьоалагIча, шоллагIча класса балха квалификаци лургъя царна.

Укх шера де лерхIар кхоачашде чIоагIа новкъарло ергйола, тхоах тийша доаца гIулакхаш а да хIанзле белгалдувлаш. ГIишлон материалашца тхо лерттIа Iалаш ца дарах, дукха балхаш дус хьа ца деш. Цох дувца дукха ха я. Оаха санна хало лов кхыча боахамаша а. Цу дешах дар хоадам боллаш къоастаде деза ха хьатIакхаьчай, аьнна, хет.

Х. БУЗУРТАНОВ,
Малгобекски района М. Горьке цIерагIча совхоза директор.





МОТОКРОСС—ДЕНАЛДАРИЙ СПОРТ



Йоачан йоацаш хоза, дар дІадаха шоатта ди. Къаьгга хьежача малхо сийрдаяьхай Грозначерча Иванова городока уллув латтача гувний буц яьнна босенаш. Цар бухье дехьа а сехьа дІа мел хьежача гуш дукха нах ба. Уж баьхкаб Советски Союза Турпала Нурадилов Ханпаший цІерагІа йолча традиционни мотокросса аргІанарча кхойтталагІча яхьашка хьажа. Цу спортивни яхьий белгало я цун результаташ Россен Къулбехьен командай чемпионата цхьоалагІча этапа зачете йолхаш хилар.

Іуйрийна цхьайтта сахьат даьнна ха я. Торжественни хьале яхьаш хьаелл НГІАССР ДОСААФ обкома председателa В. В. Луньковa. Спортсменаш дика хьокхамаш, трасса тІа денал, майрал, спортивни говзал гойта тІахьех цо, беррига гулбеннараш даькъала бувц дІадолалуча спортивни цІейца.

— ДОСААФ-а мугІарашка хьалкхийнаб гІорбаьнна вай мехкахой Советски Союза Турпалаш Р. Аушев, Г. Демченко, Ленина орденена С. Хачукаев, кхыбараш. Тахан яхьашка дакъа лоацараштa юкъе ба мотоспорта ветеранаш, дуккхача яхьий призераш Грознера Козелько Виктор, Махачкалера Баматов Казбек, Орджоникидзера Поплавский Владимир, Краснодарера Круцких Владимир, Черкесскера Барков Юрий, Буденновскера Онипко Виктор, дукхха кхыбола цІи хеза спортсменаш. Таханарча яхьашка дакъа лоацаш я 31 команда, кхо бІаь совгІа саг юкъе а воагІаш,—йоах цо.

Цунца цхьана белгалдаккха деза хьалха шийттазза чакхъяьхача яхьашка грозненцаша шозза хьалхара моттигаш яьха хилар а.

ДІайолалу яьхаш. Хьалхарча дийнахьа къовсалуш хилар двигатела объемаш 125 кубически сантиметр йола мотоциклаш лехкаш бола юниораши 350 кубически сантиметр йола мотоциклаш лехкаш бола маІанахи. Предварительни заездашка а финале а даим хьалха финише кхаьчарех вар номер 21 тІалатта мотоцикл лехкаш вола Нальчикера къона мотогонщик Карякин Тимофей. Гонка чакхъяла массехк метр мара ца йисачча хана хьалхайиккхар из, даим а лидер волаш хьавена номер 42 йола мотоцикл лехкаш хинна Новочеркасскера къона спортсмен Зубов Юрий тІехьа вуташ. ХІаьта кхоалагІа моттиг Пятигорскерча Исаков Сергея яьккхар.

Двигатела объем 350 кубически сантиметр йола мотоциклаш лехкаш хиннача маІача наха юкъе котало яьккхар Буденновскерча спорта мастералла кандидата Онипко Виктора.

ШоллагІча дийнахьа кхы а ирагІа хилар яхьий хьал. Шо-шоай классашка хьалхале яьккхар Грознерча Козелько Виктора, Черкесскерча Овсиенко Виктора, Махачкалерча Кравцов Владимира.

ДОСААФ-а Грозненски автошколас яла оттаяь «За волю к победе» яха приз кхаьчар Грознерча спортсмена Сытников Николая. Хьалхарча заезде вож гонщикаш гаьнна тІехьабуташ кхаьчар из финише. Бакъда, шоллагІча заезде цІаьхха ехар цун мотоцикл.

Финише-м нийслагІа мара кхачанзар из.

Командни зачете 827 очко а йолаш, хьалхара моттиг яьккхар Черкесскерча командо. ШоллагІча моттиге Новочеркасскера спортсменаш бар, хІаьта грозненцашта кхаьчар кхоалагІа моттиг. Соахкарча яхьашца нийсдича ши гІа тІехьашка баьннаб вай спортсменаш.

Р. АУШЕВ.

СУРТАШ ТІА: Спортивний цІей хьаделлаш ва яхьий керттера судахо, Ерригсоюзни категоре судахо, судахой Ерригсоюзни коллеге председатела заместитель В. Д. Кучерук; яхьа момент; «За волю к победе» яха приз яьккха мотогонщик Н. Сытников; старт еннай спортсменашта.

Автора урташ.



БЕЗАМЕ ВІАШАГІКХЕТАР

Укх деношка А. Чехова цІерагІча библиотека читальни зале гулбеннабар нохчийи гІалгІайи литература дезаш бараш. Дукха ха йоацаш Москверча Нохч-ГІалгІайчен литература деношка хиннача йоазонхошца вІашагІкхета баьхкабар уж.

Нохч - ГІалгІайчен йоазонхой Союза правлене председатела Ш. Арсанукаева лоацца дош а аьнна, дІадолалир вІашагІкхетар.

М. Сулаева, А. Бокова, С. Чахкиева, И. Минтяка, А. Ведзижева, І. Шейхиева, М.-С. Плиева, Г. Гагиева, кхыбараша дийцар вай мехка столице шоаш безаме тІаэцарах, нохчийи гІалгІайи литература, йоазонхой кхоллам тохкаш а боашхаш а московски писателаша дикка къахьегарах а из хестабеш дуккха дІайха дешаш алах а.

Цунца цхьана вай литератораша белгалдаьккхар, РСФСР секретариата заседани кІоарггеи берригача йоазонхой кхоллам чулоацаши чакхъяккхара цига даьккха кхо сахьат кІезига хилар. Амма, из деррига а секретариата бехкагІа доацаш, вай йоазонхой Союза правлене бехкагІа нийсдалар а белгалдир къамаьлаш даьраша.

Лакхе цІераш яьхача а Москве дІабаха вІаштІехьа ца доалаш юхебисача а йоазонхоша шоай стихаш, лоацца дувцараш дийшар.

Литературни критикаша Х. Туркаевеи А. Мальсаговен дийцар москвичашца хинна вІашагІкхетараш вай литература дІаьхегІа дара, хІараненга ший кхоллама наькъий уйла яйтара боккха лоархІам болаш хиларах а литература денош йоазонхошта йола ший тайпара цІенхаштта экзамен хиларах а.

Къамаьл чакхдоаллаш, республика халкъа йоазонхочо Боков Ахьмада аьлар:

— Тха хьамсара новкъостий, Москве хинна къамаьлаш а вІашагІкхетараш а тха кхоллама мах беш хинадале а, эггара хьалха а керттерча даькъе а тха кхоллам бустараш шо да, цудухьа тхона дика хет вай литературацарча а тхоцарча а безама шо укхаза даьхка. Дег тІара шоана баркал а оал оаха.

Х. АУШЕВА.

...ТІАККХА БОЛАБЕЛАР ТІОМ

Из йоккха саг укхаза хІара бІаьстий го йиш я. Цхьабакъда, цхьаннена дагадагІац из цхьан каша боарза тІаяха, шийна наха теркам тІаозар кхераш санна.

ГІайгІане юхь йола из кхалсаг кашамий миІнигe доаллача гІанда тІа Іохов, цигара цун деррига а тІаьрюкъе санна бІаргагу. Цу гІанда тІа ювлаелча санна ягІаш дукха ха йоаккх цо. Цун гІов-сибат цхьан ханна гІайгІанца а сийленца а хьалдуз.

Цу кхалсага когашка а меттазача чурташта гонахъа а михо гІайгІане теркаду хІара бІаьстий укхаза дукха хулаш дола зизаш. Цар бордилгаш тІара тхьира тІадамаш чов йиййхкача хи-кисена тІаденнача цІийна тара лестар.

Йоккхача сага бІаргий цІацкъамаш тІа лепа хи тІадамаш, нанас хьестача хана, лотаденнача виІий бІаргашлота тара дар. Сагот ма дената, яхаш, сага оазаца лувш санна хет зизаш. — Къонахий той долчара цІадахка маганзар тхона. — Оаха хьайна даьча лазарах кІинтІера яла.

1919 шера бІаьсти. Лаьтта ялат дІаде мегаргдолаш докъаденнадар. Дибишев Чоча шийдахчан нух кийчдеш вар. ХІаьта цун къонгаш Идрис, СаІид, Ида, Межид маьхка цергаш тоаеш, дІаде деза ялат ловсаш бар.

Цхьабакъда, цу шера ялат дІадензар, хІаьта лаьтто шийна чуэзар дІайхача дегІий цІий.

Чочас эггара хьалха зийра шоай картал хьалъара къерда тиша кий. Цунах гІалатца воалаш вайзар цунна Совета член, ше мо миска саг Давлиев Хато. ЦІенда хьаьша духьала вахар.

— Къонахий той хургдолаш да, — аьлар лоацца Хатос. — Хьай къонгаш а боалабеш майда тІа хьавола.

ТІаккха дІахо вахар халкъ гІоттаде.

ДибишевгІар, шоай ахархой поартал оттар чу дІа а йилла, баха кийчбелар. Кастта ДибишевгІар юрта майда тІа кхаьчар: цига гулбеннараш топашцеи товрашцеи кийчбенна бар. Нохчаша моастагІчунца латарах оал къонахий той. Уж цу гІулакха юкъе дизза дакъа лаца кийча бар.

Гулбеннача цу наха юкъе Чочас салам а денна, дахарденар хаьттар Хочукаев Доккага а цун къонгашка а. Иштта укхаза цун бІаргабайра ХютаевгІар вежарий Зухайри Сагари, дукха къамаьл дара тІера боаца, цхьабакъда нахаца Іимерза бола СулаевгІар СаІиди Ахьмади. Массавар герзаца кийчвенна вар.

Юртарча сходе къоастаде дезаш хьалхашка лаьттар лоархІаме дош дар.

Юрта йисте сайцабар кІай казакашцеи деникинцашцеи тІом беш гІойле яйна Владикавказереи Грозненеи тІехьашка баьнна цІеэскархой. Царех хІара шоллагІвар — чов яь, верзана, маца. Уж бовра кхерам болаш дар этта хьал. КІай инаралаш Ляхов а Шапилов а большевикаш карабоалабарах ше-ше хьалхагІа Деникинга хоам бе гІерташ бар...

— Нагахьа санна лозабаь цІеэскархой вай кІалхара ца боахе, вай воаш зовза долга дІахайтаргда, хІаьта цул тІехьагІа вай истий коартолеш тІатахка мара дезац, — аьлар юртахошка къамаьл деш ГІойтІа чІоагІа лоархІаш волча Ящуркаев Чодас.

— Массабараш цо яхачоа раьза ба, аьнна, хетача хана, революционни Совета цІен лагІа тІа хьал тІа а этта, моллас Гайсумов Сагаипа аьлар:

— ДІабоабайта кІайча гяурашка цІе гяураш. Вай царца гІулакх дац. Вай воай кхоачашде дезаш дукха гІулакхаш да. Ялат дІаде деза.

— Большевикаш гяураш бац, уж вай вежарий, новкъостий ба, — аьлар ворда тІа хьал тІа а ваьнна, мекхаш долча, дукха лакха воацача, кІий тІатуллача зІамигача саго.

Сатем эттар. «АсланбекІ», аьнна, мутІарашка гІолла дІа-хьа даьржар.

— Вайна юкъе болх беш провокатораш ба. Цхьа халкъ дика да, хІаьта вож цхьаккха а дац, аьнна, ала йиш яц. Чочана юхе латтача зІамигача сага пІелг дІа тІа а хьекха, Шериповс аьлар. Іа фу аргда? МоастагІашка хьа цІен юхе воша, хье мо миска саг вуйтаргвий Іа? Хьаалал Іа, из де йиш йий?

ЗІамига саг цІийвелар. Чочана зІамига саг вайзар, из вар Геремханов Доа. Цунга къамаьл деш вар Асланбек. «ДІаала, дІаала, бага хІама йоалаш санна ца а латташ! — аьлар цунга Чочас.

Доана ше дегІа тенна, низ болаш а вале а, шийна хетар дІаала эхь хийтар. Цо ший деха чокхи къайла доахар. ЦІаьхха зІамигача сага хьахезар цхьанне оалаш: «Хьажал шо, дош дала мала лехав».

Из шийна хьа ма хеззйнге, Геремханова ший хаьн улл топ дІаниса а яь, аьлар:

Документальни дувцар

— Шоаш майра а бале пІелг тохаргба-кх деникинцаша царна? Воша вешийна массаза тІаоттаргва! Ше къамаьл деш доккхийча, шонкаш йохкача кулгех бийнаш дора цо. ЭгІазлонца къегар цун бІаргаш... ТІехьагІо цунах Шерипов Асланбека ординарец хилар. Цул тІехьагІа Доас цунца дуккхача тІемашка дакъа лаьцар.

— Шоаш майра бале дІа тІа кховдаргба-кх уж царна? — аьлар гоп урагІъяхийта Чочас, — ялат дІаде ха хьатІакхаьчай, цхьабакъда, моллас мел дийцар пайда болаш къамаьл дацар. Воай вежарий кІалхара а баьха, массане цхьана хьалкхедергда вай ялат.

— Нийса йоах! — аьлар Асланбека. — Зовзача саго хьалкхедаь ялат къонахчоа даа могадац. Большевикаш къахьегама халкъ нах буачарех кІалхара даккха гІерт. Уж вай вежарий ба, хІаьта вай царна хІама а дайтаргдац, лозабаьраш кІалхара боахаргба.

— Вежарий! Вежарий! — аьнна цІогІа техар цхьане.— Вай, эрсий вежарашта духьала кулг хьалъайдаьр дийна вутаргвац.

Цу дийннахье а лоалаха ядача юрташка нах бахар ГІойтІа бахараша, тІом беш тІехьашка баьнна большевикаш, лорабергхиларахи Нохчий мехка чугІерташ бола деникинцашта никъ бехкаргхиларахи бола хоам а ийца.

Юрт цу хана духьале е кийчлуш яр. Чоча, цун къонгаш Идрис, СаІид, Ида, Межид кІоарга сангар а яьккха къонахий тойга кийчбелар.

Гикалос кулгалду човнаш яь цІеэскархой шоаш тІаэцаргба, аьнна, нохчаш дош даларах бола хоам шийна хьахезача, Терско - Дагестански края эскара командующи вола инарал Ляхов корзагІваьлар. Деникина ставкера яйтача инструкце лоамарошца дов ца де хьожалга дІадехар. Цо юхаувзар къиза инарал. ДІайолаелар ГІойтІара Совета кулгалхошцара переговораш. Юрта хьакхаьчаяр Темир — Хан-Шурера «лоаман правительства» делегаци. Цо ГІойтІа бахача нахагара тІема формированеш чІоагІъяра цІеэскархой хьабехар. ЦІеэскархой комитетои ГІойтІарча Советои уж предложенеш тІаэцанзар, хІаьта шоаш лоаман правительство ца лоархІалга дІа а хайтар.

— Деникинцаш а бусалба националисташ а цаІаш ба, — аьлар цхьан тІемахочо.

Переговорех хІама хургдоацилга шийна хайначул тІехьагІа, Ляхова приказ делар большевикаш - цІеэскархой карабоалабар духьа, юрта наступлени е, аьнна. Нохчашта хІама ма де. Нагахьа санна цар шоашта дов дой, юха духьале е.

— ГІойтІарча наха тхо моастагІчоа кара дахийтанзар, — яздергда тІехьагІо цІеэскархочо С. И. Тымчука. — Цар тхона кхача, барзкъаш, герз делар. Тхона гІо де дуккхача юрташкара нах ухар. Урусмартановцаша кІайчар ши полк йохайир, царех массехк говрбаьрий мара ца вуташ.

Нохчаша тхо къизача деникинцех кІалхара дахара шоай юрташка гІолла дІа-хьа нийсдар. Цхьабакъда, цу гІулакхо а соцабинзар кІайбараш, уж шоашта могача тайпара човнаш хиннача большевикашта тІакхача гІертар, — дІахо дагалувц Тымчука. — ТІаккха нохчий юрташ тІа гІолла аэроплан кхеста йолаелар. Цкъарчоа нах из Астраханера яйтай мотташ бар. (Цига 11-гІа ЦІеча Эскара бІу вІашагІболаш латтар, цунга чІоагІа хьежаш бар нохчашкахьа).

Аэроплана чура ГехтІа юрта каьхаташ чукхайсар: Іодийшача — из Деникина нохчашцара ший машар хиларах дувцаши иштта цІеэскархой хьабаларах дехаши дар.

«МоастагІчунца барта гІоргдац, большевикаш дІа а лургбац!» — жоп делар цар. Гонахьа ядача юрташкара бІухой аэроплана дов де болабелар. Иштта шоаш тІаэцарах раьза боаца летчикаш массехк бомба Іачу а кхесса, дІабахар.

ШоллагІча дийнахьа инарала Шатилова кулгалду толашагІа йола ши дивизи шийга яхар де ца тугача юрта тІайолаелар. Дов де тІаболхачарна новкъостала хьатехар «лоаман правительствас» укхаза хьахьожаяь Хаджи-Мурата полк, Султан-Келеч — Гирея Черкесски дивизера кавалеристаш, хІаьта иштта Сунженски линерча казачьи станицай гарнизонаш.

Керттера тІом бе лаьрхІа аьттехьара колонна, Ермоловская яхача станицера ГІойтІе йолча оагІорахьа дІалестар, Алхан-Юрт юстара а ютташ.

...Цу сецца ара чІоагІа сатем латтар. Цхьабакъда, цІаьхха из дІабаьлар...

— Сабардел! Сабардел! Малав воагІар?, — аьнна, деникинций дошлой полка никъ бийхкар алханюртовций доккха доацача хано.

— Тхо ГІойтІа дІадахийта. Оаха нохчашта зе дергдац. Тхона эрсий большевикаш беза, — цІогІа техар массехк жІарг уллача эпсаро.

— Фу дувц цу къайго? — хаьттар алханюртовцех воккхагІчо. КІайгвардейцаша леладечох ше кхийттачул тІехьагІа, эрсий мотт ховш волча юртхочунга эпсара иштта жоп ле аьлар цо: «ГІойтІа — тха воша! «Большевик — тха воша! Кхы къамаьл а ца деш, сихха юхадовла!»

Талмач кхоачаш уж дешаш дІааьнна валалехьа, топ яьлар. Можах - мекхах чо баланза вола зІамига саг вежар.

Цу ханна вокх оагІорахьара а топ яьлар. Мангало хоадаь буц санна, эпсар говра тІера чувера.

Цигта къиза тІом болабелар. Шатиловс приказ делар: тІехьашка а даьле, Алды яхача юрта юхе низ Іоабе, аьнна.

ГІойтІара къонахий цу хана тойна кийчлуш бар. Ящуркаев Чодас, Давлиев Хатус, Тунгучев Ахьмада — нохчий ЦІеча Эскара ГІойтІарча полка командира кулгал а деш, сангараш йоахаш латтар. Цига Іомалора тІом бе.

Шоашта човнаш хиннаяле а, оборона вІаштІехьйоккхача дакъа лоацаш бар цІеэскархой. Грозне бІаь дийнахьа тІом латтача хана юкъерча фронта командующи хинна Федоров Григорий тІема ІилмагІа оборона линe хьае Іомабеш вар. ХІаьта Владикавказе цІеча эпсарий школа командир хинна Казанский Евгений подразделенеш вІашагІа а ехкаш, уж тІом бе Іомаеш вар. ТІехьагІо штаба сводка тІара инарала Ляхова ер дешаш Іодешаргда: «ГІойтІа бахача наха цецваллал нийса а дисциплина йолаш а тІом беш духьале йора».

Лоаман кагирхошта юкъе ший болх дІаболабир Грознерча чекиста Порванецкий Евгене. Цо кулгал а деш, политкружокаш хьайир, тІехьагІа цун доакъашхоех хьинаре комсомольцаш хургба.

Цу тайпарча кружоке дІаязбелар Дибишев Чоче къонгаш Идрис, СаІид, Ида, Межид. Укхаза царна байзар цІеэскархой ГрязновгІар Егори Федори, Шмелев Григорий. Уж байза ца Іеш, гаргара хилар. Цар дІа-хьа къамаьл деча хана «воша» мара алацар. ХІаьта къаьнача Чочах массане а «дада» оалар. Цунна, ший аргІан эрсий уж кагий нах безабелар, ший къонгел бе-башха а ца хеташ. Чоча сесаго, ше окопашка хьакхухьаш йола сискал массанена цхьатарра екъар.

О. ДЖУРГАЕВ.
(Йистедоалар хургда).

КЕРДА СБОРНИК

Москверча «Книжни палата» 25 эзар тираж а йолаш арахийцад «Библиотекай гІулакхах» яха ялх томах латта Н. К. Крупскаяй балхий сборник.

Цу сборника ялхлагІча тома тІа кепатеха долча шийн письмос къаьстта теркам тІаувз. Уж да Нохч-ГІалгІайченца дувзаденна.

Нохч-ГІалгІай АССР Совнаркома председателгеи Къахьегамхой депутатий Совета Грозненски городской исполнительни комитета председателгеи просвещене Наркома заместителa Н. К. Крупскаяс дахьийта хинна ши каьхат да уж.

Цар тІа Н. К. Крупскаяс дех библиотекай гІулакха оарцагІа балгеи цу даькъе долаш дола кхоачамбоацараш дІадоахилгеи.

Цу шинна а каьхата духхьашха кепатох Москверча РСФСР Центральни Паччахьалкхен архиве дадача заверенни копеш тІара.

1937 шера ше начальникалла хьожаяьча РСФСР Наркомпроса Библиотечни управлене балха ІалаьматечІоагІа терко еш хиннай Н. К. Крупскаяс. Из хьахьокх кхыметтел цу шин письмоса.

Н. К. Крупскаяс уж ши каьхат яздаь укх шера 50 шу дуз.

В. СУПРУН.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

7 АПРЕЛЬ
ЕРА

ДЕРРИГА ДУНЕН УНАХЦІЕНОН ДИ

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — Футбол. Олимпийски турнира хержа матч. СССР сборни — Турце сборни. 2-гІа тайм.
9.20 — «Клим Самгина вахар». Художественни фильма премьера. 5—6-гІа сереш. Перерыв йолча хана (10.25) — Кердадараш.
15.30 — 17.10 — Кердадараш.
15.45 — «Мадонны XX века». Документальни фильма премьера.
16.25 — «Тахан «Эстония» яхача театре». Таллинера передача.
17.15 — «Ялхайтта шу даьннеи боккхагІеи».
18.00 — «Саги закони».
18.30 — Музыкальни ганз. Ф. Шопен. Фа минор фортепиано оркестрацара № 2 йола концерт.
19.05 — Поэзе минуташ.
19.10, 22.55 — Тахан дунен тІа.
19.30 — «Резонанс».
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Клим Самгина вахар». Художественни фильма премьера. 5-гІа сери.
23.05 — Илли оал Г. Бесединас.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — «ВІашагІкхетар». Іилма - довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Юкъара биологи. 10-гІа класс.
9.05 — Испански мотт. Іомабу 1-гІа шу.
10.05 — СПТУ дешархой. Истори.
10.35, 11.35 — А. Н. Толстой. «Эрсий характер».
11.05 — Испански мотт. Іомабу 2-гІа шу.
12.05 — «Летаргия». Художественни фильм.
13.40 — Деррига дунен унахцІенон Денга. Документальни фильмай премьера: «Нина Михайловна», «Бехктохкаме болхло».
14.10, 23.50 — Кердадараш.
14.15 — «Пайдане контракт». 3-гІа сери.
17.00 — «Кердадараш» (гІалгІай меттала).
17.05 — «Наьна мотт — дунен чура кор» (нохчий меттала).
17.35 — «Революцен фото». Документальни фильм.
17.45 — «Тахан — Деррига дунен унахцІенон ди» (гІалгІай меттала).
18.15 — «Нохч-ГІалгІайче». Информационни программа.
18.30 — Хоккей. СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — ЦСКА. Перерыв йолча хана (19.05) — Кердадараш. (19.50) — Бийса даькъала хийла шун, бераш. «Доктор Айболит». Мультфильм. 7-гІа передача.
20.45 — «Халкъа ашараш».
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — КВН-88. Ленинградски медицински институтеи Новосибирски Паччахьалкхен университетеи командай вІашагІкхетар. (19 марта хиннар кердадоаккхаш).

8 АПРЕЛЬ
ПІАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «Саги закони».
9.05 — «Клим Самгина вахар». Художественни фильма премьера. 6-гІа сери.
10.10 — «Дакъа лоацараш».
10.55, 15.30, 17.15 — Кердадараш.
15.45 — «Пятилетка: гІулакхаши нахи». Документальни фильмай премьера: «Генеральный директор», «Автогенмаш: промежуточный финиш».
16.45 — «ХІана, сендухьа». Бераштa лаьрхІа передача.
17.20 — Новатораши консерватораши.
18.05 — Гаьнарен уллуврен илли.
18.40 — «Лягушка - путешественница». Мультфильм.
19.00 — Тахан дунен тІа.
19.20 — Философски беседаш. «Саг». 2-гІа передача.
20.05 — Илли оал Пласидо Домингос.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Клим Самгина вахар». Художественни фильма премьера. 6-гІа сери.
23.00 — «Взгляд». Сайрийнара информационно - музыкальни программа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика. Дешара программа.
8.15 — «Аз сайга хет». Іилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Іалам Іомадар. 2-гІа класс.
8.55 — Іилма-довзийтара фильм.
9.05 — Английски мотт. Іомабу 1-гІа шу.
9.55 — Іилма-довзийтара фильм.
10.05 — СПТУ дешархошта. Л. Н. Толстой, «ТІоми машари».
10.35, 11.35 — Истори. 7-гІа класс.
11.05 — Английски мотт. Іомабу, 2-гІа шу.
12.05 — Документальни фильм.
12.35 — «Шиъ». Короткометражни художественни фильма премьера.
13.05 — Документальни фильмай премьера: «ЦаІ. моартол...». «Ревизи».
13.45 — 23.15 — Кердадараш.
13.50 — «Пайдане контракт». 4-гІа сери.
16.50 — Кердадараш (нохчий меттала).
16.55 — «Дукхха а сердал хургъя». «Нийсархо». Кинопрограмма.
17.35 — «Хьалхара хий деттари хьувкъами».
17.55 — Киножурнал.
18.05 — Ца малар — вахара хьисап.
18.30 — «Нохч-ГІалгІайче». Информационни программа.
18.45 — Социалистически яхье хьалхалаттараштa лаьрхІа концерт (гІалгІай меттала).
19.15 — Хоккей. СССР чемпионат. «Крылья Советов» — «Спартак». 2—3-гІа периодаш. Перерыв йолча хана (19.50) — Бийса даькъала хийла шун, бераш.
20.50 — «Кхел къоастаяь вІашагІкхетар». Документальни фильма премьера.
21.00 — Ха.
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Спортивни программа.

РАДИО

7 АПРЕЛЬ
ЕРА

7.45 — «Юха а увзаш дегІаахар сихдар». Хаоттам.
7.55 — 8.00 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.00 — Р. Ахматовай дешаех даьха иллеш.
11.30 — «Къахьегарга хьежжа сийле». Корреспонденци (гІалгІай меттала).
11.40 — Музыка.
11.45 — 12.00 — «Дикал керттера гІулакх».
15.15 — 15.30 — «Мишта ду шоана гІулакх, механизатораш». Сунженски районера передача (гІалгІай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Керда обрядаш вахаре» (гІалгІай меттала).
17.31 — Кхалнаьха Советий гІулакхаши йоакхонаши (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Хоамаш.
18.40 — «Вахари дийи» яха радиожурнал.
18.55 — 19.00 — Музыка.

8 АПРЕЛЬ
ПІАЬРАСКА

7.45 — 8.00 — «Юртара Іуйренаш». Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — Эффективнегlа пайда эца альпийски даьгІенех». Беседа (нохчий меттала).
8.45 — «Продукце дикал — предприяте кизга» (гІалгІай меттала).
8.55 — 9.00 — Музыка.
11.15 — 12.00 — «Юрта дека илли» яхача циклера передача.
15.15 — 15.30 — «Перестройках публициста хетар». Беседа (гІалгІай меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — Ерригсоюзни Ленински коммунистически субботнике накъадолхаш (гІалгІай меттала).
17.31 — «ЦІе сийгаш» (гІалгІай меттала).
17.46 — ДоттагІлен концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Хоамаш.
18.40 — 19.00 — «Вахара хьисап — советски» (нохчий меттала).

Хаоттам

Тахан республике гІоллен Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, Іуйрийна цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбузехьара секунде 2—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 10—15, Грозне 12—14, градус йІовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка лаьгІо догІа а делхаш, дохк а доалаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш, фегара температура бийсана 1—6, дийнахьа 7—12 градус йІовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: реда ктора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехк токхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12, 254-04; промышленностен транспор тен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ03044. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1312.